មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា

ការពិនិត្យមើលសារឡើងវិញលើការចរចារឆ្ពោះទៅរកការ បង្កើតយុត្តាធិការបុគ្គលនៃអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា

ស៊ីវ ហេឌើ

ថ្ងៃទី០២ ខែសីហា ឆ្នាំ២០១១

ប្រែសម្រួលដោយ ជា ផល្លា

សេចក្តីផ្តើម

ក្នុងខែតុលា ឆ្នាំ២០០៤ ច្បាប់ស្តីពីការបង្កើតអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជាមិនមានបទបញ្ញត្តិចែងទាក់ទងនឹងការបកស្រាយភាសាទេ ។ ទោះជាយ៉ាងណាក្តីកិច្ចព្រមព្រៀងរវាងអង្គការសហប្រជាជាតិ និងរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាស្តីពីសន្ធិសញ្ញាអន្តរជាតិដែលណែនាំ និងប្រាប់នៅក្នុងកំណែទម្រង់ចុងក្រោយនៃច្បាប់អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា និងមានចែងក្នុងមាត្រា២ថា កិច្ចព្រមព្រៀងអនុលោមតាមអនុសញ្ញាទីក្រុងវីយែន ស្តីពីច្បាប់សន្ធិសញ្ញា ។

អនុសញ្ញាទីក្រុងវីយែនពិចារណាយ៉ាងល្អិតល្អន់ពីក្រមនៃច្បាប់ទំនៀមទម្លាប់អន្តរជាតិទៅលើកម្មវត្ថុនៃការបកស្រាយសន្ធិសញ្ញា ។ មាត្រា៣១នៃអនុសញ្ញាចែងថា សន្ធិសញ្ញាជាទូទៅគួរតែត្រូវបានបកប្រែឲ្យមាន«សច្ចភាពត្រឹមត្រូវទៅតាមអត្ថន័យដែលចែងនៅក្នុងសន្ធិសញ្ញា នៅក្នុងបរិបទរបស់សន្ធិសញ្ញានោះ និងនៅក្នុងកម្មវត្ថុនិងគោលបំណងរបស់សន្ធិសញ្ញា» ។

មាត្រា១នៃច្បាប់របស់អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជាចែងថា ៖ «ច្បាប់នេះរៀបចំឡើងក្នុងគោលបំណងវិនិច្ឆ័យទោសមេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ និងជនទាំងឡាយណាដែលទទួលខុសត្រូវខ្ពស់បំផុតចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្ម និងការរំលោភបំពានទៅនឹងក្រមព្រហ្មទណ្ឌច្បាប់មនុស្សធម៌អន្តរជាតិ ទំនៀមទម្លាប់ ព្រមទាំងការរំលោភលើអនុសញ្ញាអន្តរជាតិដែលប្រទេសកម្ពុជាទទួលស្គាល់ ហើយដែលបានប្រព្រឹត្តក្នុងអំឡុងពីថ្ងៃទី១៧ ខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៥ ដល់ថ្ងៃទី៦ ខែមករា ឆ្នាំ១៩៧៩ ។»

មាត្រា១នៃកិច្ចព្រមព្រៀងអង្គការសហប្រជាជាតិ និងរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាចែងថា ៖ គោលបំណងរបស់កិច្ចព្រមព្រៀងនេះគឺ «កំណត់អំពីកិច្ចសហប្រតិបត្តិការរវាងអង្គការសហប្រជាជាតិនិងរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា» នៅក្នុងដំណើរការកាត់ទោសខ្មែរក្រហមដែលមានចែងជាអត្ថបទនៅក្នុងមាត្រា១នៃច្បាប់បង្កើតសាលាក្តីខ្មែរក្រហមដែលកំណត់អត្ថន័យដូចគ្នា ។

នៅក្នុងករណីជាពិសេសដែលធ្វើការកំណត់ថាជនណាខ្លះ ស្ថិតនៅក្រោមយុត្តាធិការបុគ្គលដែលត្រូវតែ«ទទួលខុសត្រូវខ្ពស់បំផុតសម្រាប់ឧក្រិដ្ឋកម្ម និងការរំលោភបំពានធ្ងន់ធ្ងរ...»អង្គភាពច្បាប់នៃយុត្តាធិការមិនគ្រាន់តែមើលលើអត្ថន័យសាមញ្ញនៃពាក្យទាំងនោះប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែក៏ក្រឡេកមើលលើបរិបទកម្មវត្ថុ និងគោលបំណងនៃកិច្ចព្រមព្រៀងដែរ ។ នៅក្នុងករណីនេះដដែលវាលេចចេញច្បាស់លាស់ថាទម្រង់ផ្នែកនៃច្បាប់សាលាក្តីខ្មែរក្រហម នៅក្នុងបរិបទនៃកិច្ចព្រមព្រៀងដែលអនុលោមតាមមាត្រា៣១(២)នៃអនុសញ្ញាទីក្រុងវៀននស្តីពី«អនុស្សរណៈយោគយល់ ដែលបង្កើតឡើងដោយភាគីម្ខាង ឬភាគីច្រើនដែលមានចែងនៅក្នុងការចុះហត្ថលេខាលើសន្ធិសញ្ញា» ។

លើសពីនេះទៅទៀត យោងទៅតាមមាត្រា៣២នៃអនុសញ្ញាទីក្រុងវៀននអនុញ្ញាតឲ្យមានបណ្តឹងសើរើទៅលើ«ការដែលបកស្រាយមិនច្បាស់លាស់ទាក់ទងនឹងពាក្យថា «ទំនួលខុសត្រូវខ្ពស់បំផុត» ទៅនឹងសេចក្តីព្រាងពីមុននៃកិច្ចព្រមព្រៀងអង្គការសហប្រជាជាតិនិងកាលៈទេសៈនៃការចុះហត្ថលេខា ។ ជាការពិត នៅក្នុងករណីនេះ កាលៈទេសៈនោះត្រូវបានចងភ្ជាប់ទៅនឹងប្រវត្តិចរចានៃច្បាប់សាលាក្តីខ្មែរក្រហមផ្ទាល់ ។

យោងទៅតាមប្រវត្តិសាស្ត្រនៃការវិភាគកន្លងមក ទៅលើការចរចារយៈពេលវែងរវាងអង្គការសហប្រជាជាតិនិងរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាដែលភាគច្រើនមានការចូលរួមលូកដៃពីសំណាក់សហរដ្ឋអាមេរិកដែលធ្វើឲ្យព្រួយបារម្ភទៅលើយុត្តាធិការបុគ្គលរបស់សាលាក្តីខ្មែរក្រហមដែលផ្តោះទៅរកការរាប់បញ្ចូលនៃពាក្យថា «ទំនួលខុសត្រូវខ្ពស់បំផុត» ទាំងនៅក្នុងច្បាប់សាលាក្តីខ្មែរក្រហមកម្ពុជា និងកិច្ចព្រមព្រៀងរវាងអង្គការសហប្រជាជាតិជាមួយ រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាគឺជាចំណាប់អារម្មណ៍ខ្លាំងបំផុត និងភាពម៉ឺងម៉ាត់ទៅនឹងបច្ចុប្បន្នភាពនៃការត្រិះរិះពិចារណាលើប្រព័ន្ធយុត្តាធិការសាលាក្តីខ្មែរក្រហម ដែលរួមមានដំណោះស្រាយវិវាទដែលកំពុងតែកើតមាន ហើយដែលជាការព្រួយបារម្ភពីការកើនឡើងនៃការស៊ើបអង្កេតនៅសាលាក្តីខ្មែរក្រហម ។

សាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជា

ការបង្កើតរណសិរ្សសាមគ្គីសង្គ្រោះជាតិកម្ពុជានៅខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៧៨ បានផ្តល់ឲ្យមានការកកើតគោលនយោបាយ និងគោលការណ៍ច្បាប់នៃរបបសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជា ។ សាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជាត្រូវបានប្រកាសនៅក្នុងខែមករា ឆ្នាំ១៩៧៩ បន្ទាប់ពីការរលំរលាយនៃរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ដែលដឹកនាំដោយបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជានិងការភៀសខ្លួនរបស់កម្មាភិបាលខ្មែរក្រហមជាន់ខ្ពស់ដែលដឹកនាំដោយលេខាបក្ស ប៉ុល ពត ទៅតាមបណ្តោយព្រំដែនកម្ពុជា-ថៃ ជាទីតាំងដែលខ្មែរ

ក្រហមនៅសេសសល់ទាំងនោះ បង្កើតជាសង្គ្រាមឈ្លបប្រឆាំងនឹងរបបសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជា និងអ្នកគាំទ្រប្រទេសវៀតណាម ។ នៅក្នុងចំណោមសមាជិកដំបូងនៃរណសិរ្សសាមគ្គីសង្គ្រោះជាតិកម្ពុជានេះ គឺជាអតីតកម្មាភិបាលបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាដែលរត់គេចទៅកាន់ប្រទេសវៀតណាមនាពាក់កណ្តាលឆ្នាំ១៩៧៧ ដល់ឆ្នាំ១៩៧៨ អំឡុងពេលនៃការធ្វើបន្សុទ្ធកម្មក្នុងជួរបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា មានដូចជា ហេង សំរិន, ជា ស៊ីម និង ហ៊ុន សែន។ អ្នកទាំងបីនេះគឺជាមន្ត្រីរបស់របបសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជាដែលមាន ហេង សំរិន ជាប្រមុខរដ្ឋ ជា ស៊ីម ជារដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងមហាផ្ទៃ និង ហ៊ុន សែន ជានាយករដ្ឋមន្ត្រី ។

សេចក្តីថ្លែងការណ៍របស់រណសិរ្សសាមគ្គីសង្គ្រោះជាតិកម្ពុជា បានបែងចែកអតីតកម្មាភិបាលជាន់ខ្ពស់ផ្នែកនយោបាយ និងយោធារបស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាជាបីថ្នាក់ ។ នៅជាន់ខ្ពស់បំផុត គឺក្រុមមនុស្សទាំងឡាយដែលត្រូវចាត់ទុកថាជា«មេដឹកនាំ»កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។ ថ្នាក់ទីពីរគឺក្រុមមនុស្សដែលហៅថា «កម្មាភិបាល»ផ្នែករដ្ឋបាល និង«មន្ត្រី»យោធា ។ ថ្នាក់ក្រោមបំផុតគឺជាអ្នកដែលត្រូវបានចាត់ទុកថា «កងកម្លាំង»យោធា ។ ដោយសម្អាងទៅលើអំពើឃោរឃៅដែលប្រព្រឹត្តឡើងអំឡុងពេលនៃការកាន់អំណាចរបស់របបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ របបសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជាបង្កើតថ្មី «ដើម្បីដាក់ទណ្ឌកម្មយ៉ាងឃោរឃៅដល់មេដឹកនាំ ដែលជាជនក្បត់គ្រោះថ្នាក់ដល់ប្រទេសជាតិធ្លាប់ប្រឆាំងនឹងប្រជាជន និងជិពាក់បំណុលឈាមប្រជាជន ដែលទាំងនេះសំដៅទៅលើការប្រព្រឹត្តបទល្មើសដែលសាហាវឃោរឃៅខណៈពេលដែលបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជានៅកាន់កាប់អំណាច» ។ ទោះជាយ៉ាងណាក្តី របបថ្មីនេះសន្យាថា «ការអត់ឱនទៅលើនរណាដែលមានភាពស្មោះត្រង់និងអ្នកដែលកែប្រែកំហុសរបស់ខ្លួន» និង«សរសើរ និងលើកទឹកចិត្តនរណាដែលបង្ហាញពីសមិទ្ធផលដ៏ក្លាហាននៅក្នុងនាមបដិវត្តន៍» ខុទាហរណ៍ដល់របបសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជាជាដើម ។ រណសិរ្សសាមគ្គីសង្គ្រោះជាតិកម្ពុជាប្រកាសថា ខ្លួនត្រៀមរួចជាស្រេចដើម្បី«ស្វាគមន៍យ៉ាងកក់ក្តៅ និងបង្កើតឲ្យមានស្ថានភាពជាសុខភាពសម្រាប់អតីតកម្មាភិបាល និងយោធា»នៅក្នុងកងកម្លាំងបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា និង«សម្រាប់កម្មាភិបាល និងបុគ្គលិកដែលក្បត់នឹងកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ហើយត្រឡប់ទៅពួតដៃជាមួយប្រជាជនវិញ» ។

នៅខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៩ សាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជាបានធ្វើការស៊ើបសួរពីជនទាំងឡាយណាដែល«សម្លាប់រង្គាល»ប្រជាជននៅក្រោមបក្សកុម្មុយនីស្ត ប៉ុន្តែនិយាយថា សាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជាលើកលែងបុគ្គលច្រើនរូបគឺ ប៉ុល ពត និងរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងការបរទេសកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ និងសមាជិកគណៈអចិន្ត្រៃយ៍នៃគណៈកម្មាធិការមជ្ឈិមបក្ស អៀង សារី និងជនទាំងឡាយណាដែល«បម្រើផលប្រយោជន៍»នៃបដិវត្តន៍ថ្មីដែលត្រូវបានទទួលការលើកលែងទោសចោទប្រកាន់ ។ វិធីព្យាបាទ

ដ៏ឃោរឃៅគឺកំណត់ទៅលើជនទាំងឡាយណា ដែល«ចចេសរឹងរូស» ប្រឆាំងនឹងសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជាដែលមិនគិតពីអ្វីដែលអ្នកទាំងនោះបានធ្វើពីមុនមក ឬក៏មិនបានប្រព្រឹត្តពីមុនឡើយ ។ តុលាការប្រជាជនបដិវត្តន៍ដែលត្រូវបានបង្កើតឡើងដើម្បីកាត់ទោស និង«ដាក់ទោសយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរ»ដល់អ្នកទាំងឡាយណាដែលជាសត្រូវនៃរបបថ្មី ។

នៅថ្ងៃទី១៥ ខែកក្កដា ឆ្នាំ១៩៧៩ របបសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជាប្រកាសឲ្យប្រើប្រាស់ក្រឹត្យដែលអនុម័តថា«តុលាការប្រជាជនបដិវត្តន៍វិនិច្ឆ័យទោសលើឧក្រិដ្ឋកម្មប្រល័យពូជសាសន៍លើក្រុមប៉ុល ពត និង អៀង សារី» ។ ប្រធានតុលាការប្រជាជនបដិវត្តន៍ កែវ ចិន្ដា ប្រើប្រាស់ពាក្យថា «មេដឹកនាំ» ដើម្បីកំណត់ពី ប៉ុល ពត និង អៀង សារី នៅពេលដែលប្រធានតុលាការរូបនេះពន្យល់ថា តុលាការប្រជាជនបដិវត្តន៍បានសម្រេចថា ខ្លួនវិនិច្ឆ័យទោស ប៉ុល ពត និង អៀង សារី ពីបទ «ប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មនានាជាច្រើន» ដែលធ្វើឲ្យអ្នកទាំងពីរនេះត្រូវបានកំណត់ និយមន័យជាមេដឹកនាំ ។ សម្រាប់ជនដទៃទៀត ដែលអនុក្រឹត្យច្បាប់ គឺសំដៅទៅរក«រណសិរ្សកុម្មុយនីស្ដ និងដែលបន្ដ«គោលនយោបាយមេត្ដាធម៌ និងភាពប្រកបដោយមេត្ដាធម៌យោងទៅតាមជនណាដែលបានចូលរួមកងកម្លាំងឬរដ្ឋអំណាចរបស់ ប៉ុល ពត និង អៀង សារី» មិនថាយ៉ាងណាទេឲ្យតែអ្នកទាំងនោះ«កែខ្លួនដោយស្មោះត្រង់» ។ តុលាការប្រជាជនបដិវត្តន៍នឹងផ្ដល់រង្វាន់ ចំពោះនរណាដែលសាងសមិទ្ធផលដល់បដិវត្តន៍ថ្មីក្នុងភាពអង់អាចក្លាហានក្នុងនាមបដិវត្តន៍» ។ នៅខែសីហា ឆ្នាំ១៩៧៩ តុលាការរកឃើញថា ប៉ុល ពត និង អៀង សារី មានកំហុសលើ«ការសម្លាប់រង្គាលជាប្រព័ន្ធទៅលើប្រជាជនគ្រប់ជាន់ថ្នាក់យ៉ាងសាហាវឃោរឃៅបំផុត» ។ សាលក្រមលើកឡើងថា «ជនទាំងនោះគួរតែត្រូវ«ទទួលខុសត្រូវសម្រាប់ការបង្គាប់បញ្ជា និងគម្រោងការជាចារីនៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រល័យពូជសាសន៍» និងទំនួលខុសត្រូវជាបុគ្គលសម្រាប់អំពើរបស់ខ្លួនពីព្រោះ «ប៉ុល ពត...ងារជាមន្ត្រីជាន់ខ្ពស់របស់ការិយាល័យជាន់ខ្ពស់បំផុត» និង អៀង សារី «មេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់ដែលមានអំណាចពិតប្រាកដ និងបែងចែកអំណាចជាមួយ ប៉ុល ពត» ដែលពិនិត្យពិច័យយ៉ាងច្បាស់ថាជាមេដឹកនាំ ។ សាលក្រមកំណត់ថា ប៉ុល ពត បាន«រៀបចំផែនការនិងខ្សែបន្ទាត់គោលការណ៍បរទេសនិងនយោបាយជាច្រើន និងកិច្ចប្រតិបត្តិការផ្ទាល់» ហើយ អៀង សារី ដែលជារដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងការបរទេសគឺ «ទទួលខុសត្រូវដោយផ្ទាល់លើការសម្លាប់បញ្ញវន្តនិងនិស្សិតដែលកំពុងរស់នៅក្នុងប្រទេស ឬត្រឡប់មកពីបរទេសវិញ ។»

ដូច្នេះ ខណៈដែលគោលនយោបាយរបស់សាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជាចង្អុលបង្ហាញពីរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ដែលរួមមានបីកម្រិតនៃថ្នាក់ដឹកនាំ និងរៀបចំការកាត់ទោសមេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់ដែលជាគោលនយោបាយដោយសេចក្ដីព្រមព្រៀងដោយចែងថា ក្រៅពី ប៉ុល ពត និង អៀង សារី

ចំពោះអ្នកផ្សេងទៀត ដែលរត់ចោលរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យមុននឹងបង្កើតសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជានឹងរួចផុតពីការកាត់ទោសឬដាក់គុក ។ ទោះបីជាមានការលើកលែងមួយចំនួននៅក្នុងច្បាប់នេះក្តី ក៏អតីតកម្មាភិបាលបក្សកុម្មុយនីស្តដែលផ្តាច់ខ្លួននៅរវាង ឆ្នាំ១៩៧៧ ដល់១៩៧៩ត្រូវបានរួមបញ្ចូលទៅក្នុងរដ្ឋបាលនៃសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជា និងរចនាសម្ពន្ធ័យោធានៅគ្រប់ជាន់ថ្នាក់ទាំងអស់ និងជនទាំងឡាយដែលចាកចេញពីបក្សនៅឆ្នាំបន្ទាប់មកទៀត ត្រូវបានរួចខ្លួនដោយពុំមានទោសអ្វីទាំងអស់ ។ យោងតាមរបាយការណ៍ផ្ទៃក្នុងថែងថា នៅក្នុងចំណោមជនទាំងឡាយណាដែលក្លាយទៅជាកម្មាភិបាលរបស់របបសាធារណរដ្ឋ ប្រជាមានិតកម្ពុជាដែល“មួយចំនួនជំពាក់ឈាមប្រជាជនដែលបានធ្វើការកាប់សម្លាប់ដោយផ្ទាល់ ឬចេញពីបញ្ជាដោយផ្ទាល់ឲ្យសម្លាប់...ឬជនទាំងឡាយណាដែលរាយការណ៍ឈ្មោះទៅថ្នាក់លើដើម្បីសម្លាប់” ។ ទោះជាយ៉ាងណាក្តីទំនួលខុសត្រូវរបស់កម្មាភិបាលទាំងនោះគឺ “ពិនិត្យ និងពិចារណាបញ្ហានៃការជំពាក់ បំណុលឈាមពីព្រោះនៅក្រោមរបបខ្មែរក្រហមកម្មាភិបាលមួយចំនួន ធ្វើសកម្មភាពដោយផ្ទាល់និងមនុស្សមួយចំនួនធ្វើសកម្មភាព ដោយប្រយោលពីចម្ងាយ និងកម្មាភិបាលមួយចំនួនបានជំពាក់ឈាមច្រើន ហើយខ្លះមានជំពាក់ឈាមតិច ។ កម្មាភិបាលខ្លះត្រូវបានបង្ខំឲ្យធ្វើការសម្លាប់ ហើយខ្លះទៀតធ្វើការសម្លាប់ដោយខ្លួនឯងដោយគ្មាននរណាបង្ខំឡើយ ។ ទោះបីជាយ៉ាងក៏ដោយសម្រាប់អ្នកដែលធ្លាប់ឈឺចាប់ផ្ទាល់ដោយសារស្នាដៃរបស់ ប៉ុល ពត ហើយបានក្រោកឡើងប្រឆាំងនឹង ប៉ុល ពត មិនត្រូវបានចាត់ទុកថា ជាការជំពាក់បំណុលឈាមឡើយ ។ ដំណោះស្រាយល្អបំផុតគឺដាក់អ្នកនោះឲ្យរស់នៅឆ្ងាយពីកន្លែងដែលប្រជាជនធ្លាប់ដឹងឮពីការសម្លាប់កម្មាភិបាលនោះរស់នៅ ។

សម្រាប់អតីតកម្មាភិបាលបក្សកុម្មុយនីស្តដែលត្រឡប់មកមាតុប្រទេសវិញ នាអំឡុងពេលមួយទសវត្សរ៍កន្លងមក អ្នកទាំងនោះត្រូវបានដាក់ឈ្មោះថា ជាជន“វង្វេងផ្លូវ” ហើយអ្នកទាំងនោះត្រូវបានផ្តល់គោលនយោបាយ“ត្រឡប់មកលំនៅដ្ឋានវិញដើម្បីជួបជុំគ្រួសារ និងប្រទេសជាតិ” ក្រោយពីទទួលបានការអប់រំមួយរយៈមក ។ សមាជិកមួយចំនួនដែលល្អៗក្នុងចំណោមអ្នកទាំងអស់នេះត្រូវបានបញ្ចូលជាសមាជិករដ្ឋាភិបាលថ្មីរបស់ជាតិ ។ ខណៈពេលដែលថ្នាក់ដឹកនាំមួយក្តាប់តូចរបស់ខ្មែរក្រហមថ្នាក់ទាបត្រូវបានកាត់ទោសដោយសារតែអ្នកនោះនៅតែបន្តការប្រឆាំងនឹងរបបសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជា របបនេះចាប់ផ្តើមនៅឆ្នាំ១៩៨១ ដើម្បីធ្វើការកាត់ទោសតែថ្នាក់ដឹកនាំពីរនាក់ប៉ុណ្ណោះគឺ ប៉ុល ពត និង អៀង សារី ពីបទឧក្រិដ្ឋកម្មនានា ដែលបង្កឡើងដោយបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាពីឆ្នាំ១៩៧៥ដល់ឆ្នាំ១៩៧៨ ។ នៅឆ្នាំ១៩៨១ បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាប្រកាសថា ខ្លួនរំលាយបក្ស ប៉ុន្តែការដឹកនាំពីមុននៅតែបន្តតួនាទីនៅក្រោមគណៈអចិន្ត្រៃយ៍មជ្ឈិមបក្ស ដែលរួមបញ្ចូលសមាជិកមុនឆ្នាំ១៩៧៩ ដែលនៅសេសសល់ដូចជា ប៉ុល ពត, នួន ជា, តាម៉ុក, អៀង សារី និង សុន សេន និងសមាជិកថ្មីដែល

មានឋានន្តរសក្តិ ដូចជា ខៀវ សំផន និង កែ ពក ដែលអ្នកទាំងពីរនេះជាអតីតសមាជិកមជ្ឈិមបក្ស កុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ។ របបសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជា បានបំផុសឲ្យមានការបះបោរ ដើម្បីទម្លាក់អាវុធ ហើយ«មេដឹកនាំ» និងអាចត្រូវបាននាំខ្លួនទៅកាន់តុលាការអន្តរជាតិ ដូចគ្នាទៅនឹងរបបណាហ្ស៊ីរបស់អាឡឺម៉ង់ដែលត្រូវបានកាត់ទោសនៅនូរ៉េមប៊ឺកដែរ» ។ ជាច្រើនឆ្នាំបន្ទាប់មកទៀត មិនមានរាយឈ្មោះច្បាស់លាស់ជាសាធារណៈថា ជនណានឹងអាចរាប់បញ្ចូល នៅក្នុងចំណោម«មេដឹកនាំ»ខ្មែរក្រហម ដែលត្រូវយកមកកាត់ទោសទេ ប៉ុន្តែក្រៅពី ប៉ុល ពត និង អៀង សារី និងអាចលើកឡើងពី ខៀវ សំផន និង សុន សេន ដែរនៅក្នុងបរិបទដែលស្នើឡើងថា អ្នកទាំងពីរនេះគឺផ្នែកមួយនៃនយោបាយ ឬមេដឹកនាំយោធា ហើយនេះជាអ្វីដែលរបបសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជាហៅថា «ក្រុមបក្សពួកខ្មែរក្រហម» ឬ«ដើងកាង ប៉ុល ពត» ។ សេចក្តីសម្គាល់នេះ កំពុងតែដើរស្របគ្នាទៅនឹងតម្រូវការមួយថា «ចាំបាច់ត្រូវតែបំបាត់ចោលទាំងផ្នែកនយោបាយ និងយោធា»របស់ខ្មែរក្រហម និងលើកឡើងថា «បុគ្គលម្នាក់ៗ ឬក្រុមនីមួយៗ» ដែលចាកចេញពី ប៉ុល ពត អាចចូលរួមនៅក្នុងជីវិតនយោបាយនៅក្នុងប្រទេស ។ នៅឆ្នាំ១៩៨៦ បន្ទាប់ពីរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងការបរទេសអូស្រ្តាលីលោក បៀល ហេឌិន យល់ព្រមទៅនឹងសំណើរបស់របបសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជា ក្នុងការបង្កើតឲ្យមានតុលាការអន្តរជាតិ របបសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជាបានលើកឡើងថា «ប៉ុល ពត និងក្រុមបក្សពួក»ត្រូវតែទទួលទោស ។ ទាំងនេះមានន័យថា សាលក្រមនៅឆ្នាំ១៩៧៩ ដែលបានដាក់ទោសមេដឹកនាំខ្មែរក្រហម ប៉ុល ពត និង អៀង សារី គួរតែកាត់ទោសនៅក្នុងតុលាការអន្តរជាតិបន្ថែមទៀត ។ ពីឆ្នាំ១៩៨៧ ដល់ឆ្នាំ១៩៨៨ របបសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជាទទួចឲ្យមានការបង្កើតយុត្តាធិការតុលាការមួយ ។ ប្រមុខរដ្ឋនៃរបបសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជា ហេង សំរិន កំណត់ថា «អំពើប្រល័យពូជសាសន៍បង្កឡើងដោយ ប៉ុល ពត និងក្រុមរបស់គាត់» ដែលរួមមាន ប៉ុល ពត ផ្ទាល់ និងភរិយា ខៀវ ប៉ុណ្ណារី, អៀង សារី និងភរិយាឈ្មោះ អៀង ធីរិទ្ធ និង នួន ជា ។ ហេង សំរិន ចាត់ ទុកអ្នកទាំងនេះថា «មិនអាចលើកលែងទោសបាន»ឡើយ ហើយថាជនទាំងនេះគឺជាឧក្រិដ្ឋជនដែលនឹងត្រូវយកមកកាត់ទោស ។

នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានផ្តល់នូវបញ្ជីឈ្មោះបេក្ខជន ដែលចាត់ទុកថាជា«មេដឹកនាំខ្មែរក្រហម» ដោយលើកឡើងថា អ្នកទាំងនេះត្រូវតែដកចេញពីជីវិតនយោបាយកម្ពុជា ។ អ្នកទាំងនោះគឺ ប៉ុល ពត, អៀង សារី, អៀង ធីរិទ្ធ, ខៀវ សំផន, សុន សេន, ម៉ុក, នួន ជា, និង កែ ពក ។ អ្នកទាំងអស់នេះមានឈ្មោះនៅក្នុងបញ្ជីដែលនាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន ចោទប្រកាន់នៅពេលដែលគាត់សរសេរលិខិតទៅកាន់អគ្គលេខាធិការអង្គការសហប្រជាជាតិ ។ នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានអះ

អានថា “ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រល័យពូជសាសន៍នៃរបបខ្មែរក្រហម” គួរតែត្រូវបាន“នាំខ្លួនទៅវិនិច្ឆ័យទោស” ។ នៅពេលនោះដែរ ថ្នាក់ដឹកនាំកំពូលរបស់ខ្មែរក្រហមត្រូវបានផ្លាស់ប្តូរទម្រង់ ហើយក្នុងនោះក៏រាប់បញ្ចូល ប៉ុល ពត, នួន ជា, ម៉ុក, អៀង សារី, សុន សេន, ខៀវ សំផន និងសមាជិកថ្មីដូចជា សំ ប៊ិត និង មាស មុត ។ កែ ពក ត្រូវបានដកតំណែងទាំងអស់ ហើយគាត់បានចូលនិវត្តន៍ ។ អៀង ធីរិទ្ធ ដែល ជារដ្ឋមន្ត្រីសង្គមកិច្ច របស់របបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ប៉ុន្តែមិនមែនជាសមាជិករបស់គណៈកម្មាធិការ អចិន្ត្រៃយ៍បក្ស នៅពេលដែលបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាកំពុងកាន់អំណាច ដែលត្រូវបានបញ្ចុះស័ក្តិទៅជា លេខាធិការរបស់ក្រសួងការបរទេសក្រោយឆ្នាំ១៩៧៩ ។

រដ្ឋកម្ពុជានិងកិច្ចព្រមព្រៀងទីក្រុងប៉ារីសឆ្នាំ១៩៩១

នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន រំពឹងទុកការវិនិច្ឆ័យទោសលើ បេក្ខជនទាំងប្រាំបីរូបសម្រាប់កាត់ ទោស ដែលជាផ្នែកមួយនៃការព្រមព្រៀងនយោបាយនៃជម្លោះប្រដាប់អាវុធរវាងរបបសាធារណរដ្ឋ ប្រជាមានិតកម្ពុជា និងភាគីម្ខាងទៀតគឺខ្មែរក្រហម និងក្រុមកងកម្លាំងប្រឆាំងដែលជាសម្ពន្ធ័មិត្តជាមួយ ខ្មែរក្រហមគឺ ហ្វុនស៊ិនប៉ិច ក្រោមការដឹកនាំរបស់ព្រះមហាក្សត្រ នរោត្តម សីហនុ ។ នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន ទទូចថា ដំណោះស្រាយទាំងនោះតម្រូវឲ្យរំសាយកងកម្លាំងប្រដាប់អាវុធរបស់ ប៉ុល ពត ប៉ុន្តែ អាចអនុញ្ញាតឲ្យមានការចូលរួមផ្នែកនយោបាយនៅក្នុងការបោះឆ្នោតក្រោយជម្លោះ ដោយខ្មែរ ក្រហមដទៃទៀតជាជាងអ្នកទាំងឡាយណាដែលមាននៅក្នុងបញ្ជីឈ្មោះរបស់គាត់ ។ អ្វីដែលត្រូវបាន បង្ហាញឲ្យឃើញពីការបែងចែកយ៉ាងដាច់ស្រឡះ ហ៊ុន សែន បង្ហាញជាពិសេសថា គាត់ចង់ឃើញការ នាំខ្លួន“ទៅរកការវិនិច្ឆ័យទោសចំពោះការទទួលខុសត្រូវពីសំណាក់មេដឹកនាំ ប៉ុល ពត នៃឧក្រិដ្ឋកម្ម ប្រល័យពូជសាសន៍” ដែលចង្អុលបង្ហាញដោយប្រយោល ទៅលើជនទាំងប្រាំបីរូបផ្សេងទៀតដែរ ។ ស្រដៀងគ្នានេះដែរ អ្នកទាំងនោះរួមមាន“ក្រុមបក្សពួក ប៉ុល ពត” ដែលរដ្ឋាភិបាល ហ៊ុន សែន នៅ ខណៈពេលដែលប្តូរឈ្មោះជាថ្មីថា ជារដ្ឋកម្ពុជា ដោយលើកឡើងថា “ត្រូវតែនាំខ្លួនទៅវិនិច្ឆ័យទោស ដោយតុលាការអន្តរជាតិ” និងកាត់ទោស“អនុលោមតាមអនុសញ្ញាអង្គការសហប្រជាតិស្តីពីការការពារ និងការដាក់ទណ្ឌកម្មលើឧក្រិដ្ឋកម្មប្រល័យពូជសាសន៍” ។ ទំនួលខុសត្រូវនៃយុត្តាធិការ ដែលត្រូវបាន កំណត់ដោយតួនាទីនៃការចរចារបស់របបរដ្ឋកម្ពុជា ដែលអាស្រ័យទៅនឹងការសម្របសម្រួលនយោ បាយដែលជាវិធីដ៏មានប្រសិទ្ធភាពដើម្បីការពារភាពផ្ទុនៗនៃ“នយោបាយប្រល័យពូជសាសន៍ និងការ អនុវត្តរបស់របប ប៉ុល ពត” និងនៅឆ្នាំ១៩៩០ របបរដ្ឋកម្ពុជាបានអំពាវនាវឲ្យអង្គការសហប្រជា

ជាតិ«បង្កើតតុលាការអន្តរជាតិនៅក្រោមខ្សែបន្ទាត់នៃតុលាការនូរ៉ែមប៊ឺក ដើម្បីកាត់ទោសឧក្រិដ្ឋកម្មនានារបស់ ប៉ុល ពត» ។

តម្រូវការទាំងអស់របស់របបរដ្ឋកម្ពុជាត្រូវបានជំទាស់មិនត្រឹមតែជំទាស់ពីខ្មែរក្រហម និងភាគីកម្ពុជាដែលជាសម្ព័ន្ធមិត្តរបស់ខ្មែរក្រហមប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែក៏ត្រូវបានជំទាស់ភាគច្រើន ដោយរដ្ឋាភិបាលបរទេសដែលបានចូលរួមធ្វើការសម្របសម្រួលជម្លោះនយោបាយនៅប្រទេសកម្ពុជាដែរ ។ នៅពេលដែលរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជានិងប្រតិភូបរទេសជួបគ្នា ដើម្បីធ្វើការចរចានៅក្នុងទីក្រុងប៉ារីស ក្នុងឆ្នាំ១៩៨៩ ប្រទេសចិន ជំទាស់យ៉ាងខ្លាំងទៅលើការងាកត្រឡប់ទៅរកឧក្រិដ្ឋកម្មបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា និងមានសមាជិកជាច្រើនទៀតនៃសមាគមប្រជាជាតិអាស៊ីអាគ្នេយ៍ (អាស៊ាន) ក៏ជំទាស់ដែរ ។ រដ្ឋាភិបាលបស្ចិមប្រទេសមួយចំនួនរួមមានសហរដ្ឋអាមេរិកផង បានប្រកាសពីជំហរគាំទ្រដល់ សេចក្តីប្រាថ្នារបស់អាស៊ានដែរ ។ ប្រទេសមួយចំនួនដែលមានទំនោរទៅរកគោលជំហរនេះបានលើកឡើងពីស្ថានភាពលំបាកផ្នែកបច្ចេកទេសលើការអនុវត្តទៅលើអនុសញ្ញាប្រល័យពូជសាសន៍ ទៅនឹងស្ថានភាពប្រទេសកម្ពុជា ។ នេះឆ្លុះបញ្ចាំងឲ្យឃើញកាន់តែច្បាស់ថា ស្ថានភាពនយោបាយមិនត្រឹមតែធ្វើឲ្យខកខានសវនាការនោះទេ តែវាស្តែងចេញឲ្យឃើញពីលទ្ធផលនៅក្នុងការរាប់បញ្ចូល ខៀវ សំផន និង សុន សេន ដែលជាមេដឹកនាំរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យដែរ ។ ឧត្តមក្រុមប្រឹក្សាជាតិកំណត់និមិត្តសញ្ញាណ នៃបូរណភាពទឹកដីកម្ពុជាខណៈដែលអង្គការសហប្រជាជាតិមើលឃើញពីការបញ្ចេញកំណែនកងទ័ពខ្មែរក្រហម និងកងកម្លាំងយោធាដទៃផ្សេងទៀត និងការរៀបចំបោះឆ្នោតដែលមានវត្តមានខ្មែរក្រហមចូលរួម ។ បេក្ខជនទាំងពីរ ខៀវ សំផន និង សុន សេន ត្រូវបានកំណត់ឈ្មោះក្នុងសមាជិកឧត្តមក្រុមប្រឹក្សាជាតិនៅក្នុងខែកញ្ញា ឆ្នាំ១៩៩០ ដែលអង្គុយនៅក្បែរនាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន និងអ្នកនយោបាយដទៃទៀតដែល«តំណាងបុគ្គលម្នាក់ៗដែលមានឥទ្ធិពលនៅក្នុងចំណោមប្រជាជនកម្ពុជា» ។ ការចរចាកំពុងតែមានភាពតឹងតែងពីការសម្របសម្រួលនយោបាយបន្តឲ្យមានកាន់តែច្បាស់ ។ រដ្ឋាភិបាលនៃរបបរដ្ឋកម្ពុជាមិនបោះបង់ចោលការទទូចថា «គ្រប់ជនដែលសង្កមមិនត្រូវការទាំងប្រាំបីរូប»ដែលរួមមាន ខៀវ សំផន និង សុន សេន «ត្រូវតែធ្វើការបំបាត់ចោល» ប៉ុន្តែពេលនេះក្តីស្រមើស្រមៃពីអនាគតដែលកើតបន្ទាប់ពីការបោះឆ្នោត អង្គការសហប្រជាជាតិបានសន្មតថា មានសេរីភាព និងតម្លាភាពក្នុងការបោះឆ្នោត ហើយប្រជាជនដេញខ្មែរក្រហមចេញពីអំណាច ។ នៅក្នុងបរិបទនេះ រដ្ឋកម្ពុជានៅតែបន្តដើម្បីឲ្យមានការកាត់ទោសក្រុមមេដឹកនាំនៃរបប ប៉ុល ពត ថាជា«វិធានការចាំបាច់ដែលមានបំណងទប់ស្កាត់ការវិលមកវិញនៃរបបប្រល័យពូជសាសន៍» ។

ក្នុងអំឡុងពេលចរចាបន្ទាប់មកទៀតក្នុងឆ្នាំ១៩៩១ ដែលជាសេចក្តីសម្រេចចុងក្រោយនាំឲ្យមានការចុះហត្ថលេខានៅសន្និសីទលើកិច្ចព្រមព្រៀងសន្តិភាពទីក្រុងប៉ារីសក្នុងខែតុលា ដែល ហ៊ុន សែន និងមន្រ្តីរបស់របបរដ្ឋកម្ពុជាដទៃទៀតត្រូវចូលរួមនៅក្នុងកិច្ចប្រជុំជាមួយនឹង ខៀវ សំផន និង សុន សេន (តំណាងរបបប្រល័យពូជសាសន៍ខ្មែរក្រហម) ដែលរបបរដ្ឋកម្ពុជាលើកលែងទោសចោទប្រកាន់ដរាបណាសមាជិកភាពរបស់អ្នកទាំងពីរនៅក្នុងឧត្តមក្រុមប្រឹក្សាជាតិ អាចរួមចំណែកនៅក្នុងការដោះស្រាយបញ្ហាសង្រ្គាមដែលអូសបន្លាយជាយូរមកហើយ ។ ប៉ុន្តែ របបរដ្ឋកម្ពុជានៅតែបន្តការព្យាយាមកាត់ទោស“មេដឹកនាំខ្មែរក្រហមនានា...នៅពេលវេលាសមស្របណាមួយ” ដោយរដ្ឋាភិបាល ក្រោយបោះឆ្នោតនៅពេលដែលខ្មែរក្រហមទទួលបរាជ័យហើយតុលាការនោះគឺជាតុលាការអន្តរជាតិ ។ មានការចង្អុលទៀតថា ក្រៅពីកាត់ទោស“មេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់បំផុត” ក៏នឹងមានការកាត់ទោសមេដឹកនាំ “មេដឹកនាំដទៃទៀតត្រូវបានពិចារណា” ដែរទៅលើគោលការណ៍មួងមួយករណីៗដែលនិយាយថា “ប្រជាជនកម្ពុជាចង់ឃើញមេដឹកនាំខ្មែរក្រហមត្រូវបាននាំខ្លួនទៅវិនិច្ឆ័យទោស” ។ ក្នុងស្ថានភាពនេះ រដ្ឋកម្ពុជាបានទទួចឲ្យបែងចែកឲ្យដាច់រវាង“ថ្នាក់ដឹកនាំនៅក្នុងរដ្ឋាភិបាលរដ្ឋកម្ពុជា ដែលជាអ្នកដែលមិនបានប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋ”នានា ប៉ុន្តែជាជនរងគ្រោះនិង“ក្រុម ប៉ុល ពត, អៀង សារី, ខៀវ សំផន និងសមាជិកជិតដិតដទៃផ្សេងទៀតដែលនៅក្រោមបង្គាប់... ដែលបានប្រព្រឹត្តបទល្មើសអំពើប្រល័យពូជសាសន៍” ។ ចំណុចនេះត្រូវងាកទៅរកប្រវត្តិសាស្រ្តដើមវិញដែលថា អ្នកបង្កើតរណសិរ្សសាមគ្គីសង្រ្គោះជាតិកម្ពុជាក្នុងខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៧៨ ដែលរួមមានអតីតកម្មាភិបាលខ្មែរក្រហម ដូចជានាយករដ្ឋមន្រ្តី ហ៊ុន សែន, ជា ស៊ីម និង ហេង សំរិន ដែលត្រូវបានជឿថា “ជាអ្នកផ្តួលរលំរបបប្រល័យពូជសាសន៍” ។

នៅក្នុងការចរចាចុងក្រោយ រដ្ឋកម្ពុជាមិនបានសម្អាងឲ្យច្បាស់ទៅនឹងតុលាការ ឬបញ្ហាប្រល័យពូជសាសន៍ដែលបានសរសេរជាលាយលក្ខណ៍អក្សរនៃកិច្ចព្រមព្រៀងទេ ។ ទោះជាយ៉ាងណាក្តី អវត្តមាននៃកិច្ចព្រមព្រៀងនេះត្រូវបានសងមកវិញ ដោយបានដាក់បញ្ចូលទៅក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងទីក្រុងប៉ារីសចំពោះការដែលបាននិយាយពីអំពើឃោរឃៅរបស់របបខ្មែរក្រហម និងការទាមទាររបបរដ្ឋកម្ពុជា ដើម្បីឲ្យមានការទទួលខុសត្រូវតាមផ្លូវច្បាប់ ។ ចំណុចនេះត្រូវបានកំណត់នៅក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀង“ដែលតម្រូវថា គោលនយោបាយនិងការប្រព្រឹត្តកាលពីអតីតកាលនឹងមិនអាចត្រឡប់មកវិញឡើយ” និងតម្រូវថាប្រទេសដែលជាហត្ថលេខីទាំងអស់ “ត្រូវធានាអះអាងថានឹងមិនឲ្យមានការវិលត្រឡប់មកវិញទេ ចំពោះគោលនយោបាយនិងការអនុវត្តនៃរបបនេះ ។ សេចក្តីថ្លែងនេះឆ្លុះបញ្ចាំងឲ្យឃើញពីការបង្រួបបង្រួមគ្នារវាងសេចក្តីស្នើដោយរដ្ឋកម្ពុជានិងគណៈប្រតិភូសហរដ្ឋអាមេរិកថា កិច្ចព្រមព្រៀងចុងក្រោយគឺធ្វើឡើងក្នុងក្របខណ្ឌអនុសញ្ញាអំពើប្រល័យពូជសាសន៍ និងការប្រឆាំងក្នុងការវិលត្រឡប់វិញនូវរបបនេះដោយ

បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា និងក្នុងចំណោមសមាជិកដទៃទៀត ។ ភាសាត្រូវបានរៀបចំទុកដើម្បីសំដៅទៅលើអំពើប្រល័យពូជសាសន៍នៃកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ និងការពិតដែលថា ប្រទេសកម្ពុជាគឺជារដ្ឋនៃអនុសញ្ញាប្រល័យពូជសាសន៍ និងបង្ហាញពីការផ្លាស់ប្តូរនៃផ្នត់គំនិតនយោបាយរបស់សហរដ្ឋអាមេរិក ។ នៅក្នុងសេចក្តីថ្លែងការណ៍ទៅកាន់សន្និសីទនោះ រដ្ឋមន្ត្រីការបរទេសសហរដ្ឋអាមេរិក លោក បេមស៍ បេីកឃើបានបកស្រាយពីរបត់សំខាន់ៗរបស់សហរដ្ឋអាមេរិក និងបង្ហាញឲ្យច្បាស់ថា ៖

តើករណីណាដែលធ្វើឲ្យប្រទេសកម្ពុជាជារឿង ពិសេសនោះ និងការទាមទាររបស់កម្ពុជាដើម្បីឲ្យមានការគាំទ្រពីអន្តរជាតិ ដែលមានលក្ខណៈបង្ខិតបង្ខំ គឺជាទំហំនៃការឈឺចាប់ដែលប្រជាជនធ្វើការអត់ទ្រាំ ។ ខ្មែរក្រហមមិនមែនជាជនគាបសង្កត់ធម្មតានោះទេ ។ ដើម្បីបដិវត្តន៍របស់ខ្លួន ខ្មែរក្រហមបានប្រើប្រាស់អំពើហិង្សាប្រឆាំងនឹងប្រជាជនខ្លួនឯង នៅក្នុងវិធីដែលមានតិចតួចនៅក្នុងប្រវត្តិសាស្រ្ត ។ យើងផ្តន្ទាទោសគោលនយោបាយទាំងនោះ និងការអនុវត្តរបស់ខ្មែរក្រហមដែលជាអំពើគួរឲ្យស្អប់ខ្ពើមទៅនឹងមនុស្សជាតិហើយនឹងមិនអនុញ្ញាតឲ្យកើតមានជាថ្មីម្តងទៀតទេ ។ ដើម្បីទប់ស្កាត់របបនោះមិនឲ្យកើតមានម្តងទៀត យើងលើកទឹកចិត្តឲ្យមានកិច្ចសហប្រតិបត្តិការនៃការការពារសិទ្ធិមនុស្សដែលធានានៅក្នុងការសម្របសម្រួលកិច្ចព្រមព្រៀងនេះ ហើយខ្ញុំធានាអះអាងថា... ប្រជាពលរដ្ឋកម្ពុជា... យើងនឹងជួយគាំទ្រការខិតខំប្រឹងប្រែងរបស់យើងដើម្បីអះអាងថា សិទ្ធិរបស់ប្រជាជនកម្ពុជាត្រូវបានគាំទ្រដោយសហគមន៍អន្តរជាតិ ។ ប្រទេសកម្ពុជានឹងសហរដ្ឋអាមេរិកចុះហត្ថលេខាទៅលើអនុសញ្ញាស្តីពីអំពើប្រល័យពូជសាសន៍ ហើយយើងនឹងជួយគាំទ្រកិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងនាំខ្លួនដើម្បីទទួលបានការវិនិច្ឆ័យអ្នកដែលប្រព្រឹត្តអំពើប្រល័យពូជសាសន៍ក្នុងទសវត្សរ៍៧០ ឲ្យប្រឈមមុខនឹងតុលាការប្រសិនជារដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាជ្រើសរើសវិធីដោះស្រាយតាមមាគ៌ានេះ ។

គោលជំហររបស់អាមេរិក ដូចជាមិនច្បាស់លាស់ទាក់ទងទៅលើការកាត់ទោស និងនិយាយពីគោលការណ៍បញ្ជូនទៅ«តុលាការ ចំពោះជនដែលទទួលខុសត្រូវក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មប្រល័យពូជសាសន៍» ។ គោលជំហរសហរដ្ឋអាមេរិកចាប់ផ្តើមច្បាស់លាស់បន្តិច នៅពេលដែលព្រឹទ្ធសភាបានអនុម័ត«ច្បាប់ស្តីអំពីយុត្តិធម៌ ចំពោះបទឧក្រិដ្ឋប្រល័យពូជសាសន៍កម្ពុជា» ។ ច្បាប់នេះចែងថា ជាគោលការណ៍របស់សហរដ្ឋអាមេរិក «ដើម្បីនាំទៅរកយុត្តិធម៌ចំពោះមេដឹកនាំនយោបាយ និងយោធាខ្មែរក្រហម» និង «ដើម្បីលើកទឹកចិត្តបង្កើតតុលាការជាតិនិងតុលាការយុត្តិធម៌អន្តរជាតិមួយដើម្បីកាត់ទោសអ្នកដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់ពីបទប្រល័យពូជសាសន៍នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ។

នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានអះអាងថា កិច្ចព្រមព្រៀងនៅប៉ារីសពុំមានឥទ្ធិពលទៅលើ «មោឃភាព» សាលក្រមកាលពី ខែសីហា ឆ្នាំ១៩៧៩ ដែលកាត់ទោសប្រឆាំងទៅលើ ប៉ុល ពត

និង អៀង សារី ទេ ហើយនាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន ក៏បានអះអាងដែរថា គោលជំហរនេះត្រូវបានគាំទ្រដោយសហរដ្ឋអាមេរិក និងចក្រភពអង់គ្លេស ។ ទោះយ៉ាងណាក្តីនាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានបង្ហាញថា ការកាត់ក្តីផ្សេងទៀតអាចយកមកថ្កោលទោសបន្ថែមទៀត ប៉ុន្តែបញ្ហាទាំងអស់នោះត្រូវបានសម្រេចចិត្តដោយរាជរដ្ឋាភិបាលថ្មីនេះ» ។ សម្តេច សីហនុ គាំទ្រទៅលើគោលជំហររបស់សហរដ្ឋអាមេរិកនិងរដ្ឋកម្ពុជា ដោយបានប្រកាសថា ទ្រង់គាំទ្រការបង្កើត«តុលាការអន្តរជាតិមួយ ដើម្បីកាត់ទោសអ្នកដែលបានប្រព្រឹត្តខក្រិដ្ឋកម្មឃោរឃៅដែលបញ្ជាក់ច្បាស់លាស់ដូចជា ប៉ុល ពត, អៀង សារី និង តាម៉ុក ។ ក្នុងអំឡុងមហាបាតុកម្មមួយ ដែលប្រហែលជារៀបចំឡើងដោយរបបរដ្ឋកម្ពុជាក្នុងខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ១៩៩១ ប្រឆាំងទៅនឹងវត្តមានរបស់ សុន សេន និង ខៀវ សំផន នៅក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញ ដែលជាសមាជិកឧត្តមក្រុមប្រឹក្សាជាតិបានបង្ហាញឲ្យឃើញថា រដ្ឋកម្ពុជាចាត់ទុក«អ្នកទាំងពីរជាអតីតមេឃាតករសម្លាប់ប្រជាជន» ដែលអ្នកទាំងពីរនេះដូចគ្នានឹងមេដឹកនាំប្រល័យពូជសាសន៍ដទៃទៀតដែរ ដែលជា «ក្រុមពាលរបស់បនប្រល័យពូជសាសន៍ ប៉ុល ពត» ដែលត្រូវតែកាត់ក្តីដោយអង្គការសហប្រជាជាតិក្នុងតុលាការអន្តរជាតិ ។ របបរដ្ឋកម្ពុជាបានអះអាងម្តងទៀតថា ការកាត់ទោស«ក្រុមមេខ្លោង ប៉ុល ពត» គឺជាលទ្ធផលនៃការបោះឆ្នោតដែលឆ្លុះបញ្ចាំងពីឆន្ទៈរបស់ប្រជាជន ។ សម្តេច សីហនុ ក៏គិតពីសេណារីយ៉ូនេះដែរ ។ ប៉ុន្តែក្រោយពីការវាយប្រហារទៅលើ សុន សេន និង ខៀវ សំផន របបរដ្ឋកម្ពុជាបានអះអាងថា ខ្លួននឹងបន្តអនុវត្តកិច្ចព្រមព្រៀងទីក្រុងប៉ារីស និងគោរពពីការចូលរួមរបស់អ្នកទាំងពីក្នុងការសម្របសម្រួលនយោបាយនៅប្រទេសកម្ពុជា ។ របបរដ្ឋកម្ពុជាប្រកាន់គោលជំហរនេះពេញមួយឆ្នាំ១៩៩២ ។

ក្នុងខែមករា ឆ្នាំ១៩៩៣ យោងទៅលើការរំលោភរបស់គណបក្សកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យចំពោះកិច្ចព្រមព្រៀងទីក្រុងប៉ារីស ដែលរួមមានទាំងការវាយប្រហារផ្នែកយោធានិងការធ្វើពហិការក្នុងការមិនចូលរួមការរៀបចំការបោះឆ្នោតដែលរៀបចំដោយអង្គការសហប្រជាជាតិ ប្រព្រឹត្តឡើងក្នុងខែឧសភាខាងមុខ រដ្ឋាភិបាលរបស់របបរដ្ឋកម្ពុជាបានប្រកាសថា គណបក្សកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យបានបាត់បង់សិទ្ធិក្នុងការធ្វើជាសមាជិកភាពរបស់ឧត្តមក្រុមប្រឹក្សាជាតិ និងទាមទារថា «ខ្មែរក្រហមត្រូវបានបណ្តេញចេញពីនីតិវិធីសន្តិភាព...និងប្រកាសឲ្យមានការរុករានខ្មែរក្រហម និងដាក់ឲ្យនៅក្រៅច្បាប់» ។

ប្រសិនបើមិនអាចធ្វើមុនបោះឆ្នោតទេ នឹងធ្វើក្រោយការបោះឆ្នោត ។ នៅក្នុងខែមីនា របបរដ្ឋកម្ពុជា ស្នើសុំឲ្យមានការរៀបចំតុលាការអន្តរជាតិ ជាមួយនឹងការចរចាដោយអង្គការសហប្រជាជាតិសម្រាប់យូហ្គោស្លាវី ដើម្បីកាត់ទោសខ្មែរក្រហមដែលបាន«សម្លាប់ជាប្រព័ន្ធ»ទៅលើប្រជាជនវៀតណាម «ដោយសារតែការប្រកាន់ពូជសាសន៍» ដែលបង្ហាញពីឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ប៉ុន្តែពុំបាន

បញ្ឈាក់ពីឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានធ្វើនៅក្នុងឆ្នាំ១៩៧៥ ដល់១៩៧៩ទេ។ កិច្ចប្រជុំរបស់ឧត្តមក្រុមប្រឹក្សាជាតិ នៅថ្ងៃទី៤ ខែមេសា ឆ្នាំ១៩៩៣ នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានអះអាងច្បាស់ថា អំពើសម្លាប់ថ្មីៗដែលបន្តឡើងដោយគណបក្សកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យទៅលើប្រជាជនកម្ពុជា ជនជាតិវៀតណាម និងបុគ្គលិករបស់អង្គការសហប្រជាជាតិគឺជាបទប្រល័យពូជសាសន៍ចំពោះប្រជាជនកម្ពុជា និងជនជាតិវៀតណាម ហើយអំពើទាំងអស់នោះគឺមានបំណងចង់បញ្ឈប់ ឬបំផ្លាញគម្រោងការបោះឆ្នោត។ ក្នុងព្រឹត្តិការណ៍នេះ នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន ទាមទារឲ្យអង្គការសហប្រជាជាតិចាប់ ប៉ុល ពត, អៀង សារី, តាម៉ុក, ខៀវ សំផន និងមេដឹកនាំផ្សេងៗទៀតនាំខ្លួនទៅវិនិច្ឆ័យទោសដោយតុលាការរបស់របបរដ្ឋកម្ពុជា ដែលស្ថិតនៅក្រោមការត្រួតពិនិត្យពីអង្គការសហប្រជាជាតិសម្រាប់កាត់ក្តីអំពើប្រល័យពូជសាសន៍ ឬក៏តុលាការរបស់រដ្ឋកម្ពុជាចេញដីកាចាប់ខ្លួនដើម្បីចាប់ផ្តើមដំណើរការកាត់ក្តី។ ក្នុងរយៈពេលបីថ្ងៃក្រោយមក នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានស្នើសុំអគ្គលេខាធិការអង្គការសហប្រជាជាតិ ប៊ូត្រូស ហ្គាលី នូវជម្រើសមួយទៀតថា «មេដឹកនាំខ្មែរក្រហមត្រូវនាំមកកាត់ទោសក្នុងតុលាការអន្តរជាតិ» ពីបទល្មើសដែលបានប្រព្រឹត្ត និងពីបទរយៈកាលដែលមេដឹកនាំទាំងនោះកាន់កាប់ពីឆ្នាំ១៩៧៥ ដល់ឆ្នាំ១៩៧៩ ព្រមទាំងអំពើឃាតកម្មដែលកើតឡើងក្នុងពេលថ្មីនេះ។ នៅក្នុងយុទ្ធនាការបោះឆ្នោតរបស់គណបក្សប្រជាជនកម្ពុជា នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានថ្លែងនៅលើវេទិកាថា «មេខ្លោងនៃអំពើប្រល័យពូជសាសន៍» ដូចជា ប៉ុល ពត, អៀង សារី, តាម៉ុក, និង ខៀវ សំផន គួរតែត្រូវបានកាត់ទោសដោយអនុលោមទៅ តាមការផ្តល់ជាអនុសញ្ញានៃអំពើប្រល័យពូជសាសន៍ និងក៏បង្កើតឡើងក្រោយការបោះឆ្នោត។

រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា

លទ្ធផលនៃការការបោះឆ្នោតខសភា ឆ្នាំ១៩៩៣ គណបក្សហ៊្វុនស៊ិនប៉ិចក្រោមការដឹកនាំរបស់ព្រះអង្គម្ចាស់ នរោត្តម រណប្ញទ្ធិ បានឈ្នះឆ្នោត។ តែលទ្ធផលគឺការបង្កើតរដ្ឋាភិបាលចម្រុះរវាងគណបក្សហ៊្វុនស៊ិនប៉ិចនិងគណបក្សប្រជាជនកម្ពុជា ដោយមានព្រះអង្គម្ចាស់ នរោត្តម រណប្ញទ្ធិ ជានាយករដ្ឋមន្ត្រីទីមួយ និង ហ៊ុន សែន ជានាយករដ្ឋមន្ត្រីទីពីរ។ សម្តេចសីហនុបានក្លាយជាស្តេចគ្រងរាជ្យ ប៉ុន្តែទ្រង់មិនកាន់អំណាចដឹកនាំរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាទេ។ បន្ទាប់ពីការបង្កើតរាជរដ្ឋាភិបាលចម្រុះនិងស្ថានការណ៍ ប្រយុទ្ធគ្នាបន្តឡើងដោយខ្មែរក្រហមកំពុងតែបន្ត មន្ត្រីមួយចំនួននៃរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាបានអះអាងថា «មេដឹកនាំខ្មែរក្រហម ជាពិសេស ប៉ុល ពត និង អៀង សារី គួរតែយកទៅវិនិច្ឆ័យទោសទោះបីជាវេទិកាចម្រុះផ្លូវការមិនបានបញ្ជាក់ពីភាពអាចទៅរួចនៃការវិនិច្ឆ័យនោះដោយគ្រាន់តែប្រកាស

ថា «សមាជិកណាក៏ដោយនៃក្រុមខ្មែរក្រហម» នឹងត្រូវស្វាគមន៍ឲ្យ «ត្រឡប់ចូលសហគមន៍ជាតិវិញ» រួមមានទាំង «តំណាងនៃក្រុមខ្មែរក្រហម» ដែលអាចត្រូវបានតែងតាំងតួនាទីជា «ទីប្រឹក្សារដ្ឋាភិបាល» ផង ។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ក៏បុគ្គលដែលមានឋានៈខ្ពស់បំផុតដែលបានធ្វើការចុះចូលភ្លាមគឺ ម៉ែន កែវ ជាសមាជិកនៃមេដឹកនាំយោធាខ្មែរក្រហមនៅភាគឧត្តរនៃប្រទេសកម្ពុជា ។ ហើយនៅត្រឹមខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៩៩៤ ខណៈពេលដែលទ័ពព្រៃខ្មែរក្រហមកំពុងតែវាយ ប្រហារតំបន់មួយចំនួនរបស់កម្ពុជានាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានបន្តការទាមទារជាសាធារណៈឲ្យមានការកាត់ទោសអ្នកដែលទទួលខុសត្រូវសម្រាប់ «ឧក្រិដ្ឋកម្មសង្គ្រាមរបស់ខ្មែរក្រហម»

នៅខែកក្កដា ឆ្នាំ១៩៩៤ រដ្ឋាភិបាលចម្រុះបានស្នើទៅអង្គនីតិបញ្ញត្តិនូវ «ច្បាប់ដាក់ក្រុមកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យឲ្យនៅក្រៅច្បាប់» ដែលត្រូវផ្តន្ទាទោសតាមច្បាប់ដែលមានជាធរមានបន្ថែមលើបទបញ្ញត្តិថ្មីដើម្បីផ្តន្ទាទោសលើបទឧក្រិដ្ឋនិងផ្តល់នូវចរិតលក្ខណៈផ្នែកនយោបាយ និងច្បាប់ទូទៅនៃឋានានុក្រម និងរចនាសម្ព័ន្ធនៃបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ។ ដោយសំដៅតែទៅលើពីរថ្នាក់នៃរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ «មេដឹកនាំ» និង «សមាជិក» ច្បាប់កំណត់និយមន័យ «ក្រុមកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ» ថា មានអត្ថិភាពដូចគ្នាទៅនឹងការដែលកាន់អំណាចនៅខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៥ និងបានប្រព្រឹត្តបទល្មើសរវាងឆ្នាំ១៩៧៥ដល់១៩៧៩ ដែលនិយាយថា នេះជាការរួមបញ្ចូលនូវ «អង្គការនយោបាយ» និង «កងកម្លាំងយោធា» ។ ច្បាប់នេះបានប្រកាសថា «មេដឹកនាំ» នៃក្រុមនោះត្រូវទទួលខុសត្រូវចំពោះការប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋអំឡុងឆ្នាំ១៩៧៥-១៩៧៩ ប៉ុន្តែថ្លែងថា «សមាជិក» នយោបាយ និងយោធានៃក្រុមនេះអាចត្រូវទទួលខុសត្រូវផងដែរ ចំពោះបទឧក្រិដ្ឋតាមទំហំនៃអំពើដែលគេប្រព្រឹត្តក្នុង «ការសមគំនិត ឬចូលរួមដោយផ្ទាល់» នៅក្នុងបទឧក្រិដ្ឋនោះ ។ មាត្រា៣នៃច្បាប់អាចធ្វើការចោទប្តឹង «សមាជិកនៃអង្គការនយោបាយឬកម្លាំងយោធា» នៃ «ក្រុមកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ» ចំពោះ «សកម្មភាពនៃការផ្តាច់ខ្លួន អំពើនៃការបំផ្លិចបំផ្លាញប្រឆាំងនឹងរាជរដ្ឋាភិបាល អំពើនៃការបំផ្លិចបំផ្លាញប្រឆាំងនឹងអង្គការនៃអាជ្ញាធររដ្ឋ និងញុះញង់ឲ្យប្រជាជនលើកអាវុធប្រឆាំងនឹងអាជ្ញាធររដ្ឋ» ។ មាត្រាផ្សេងបានផ្តល់រយៈពេលប្រាំមួយខែដែលជាអំឡុងពេលដែលសមាជិកនៃ «ក្រុមកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ» អាច «ត្រឡប់មករួមរស់ក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់រាជរដ្ឋាភិបាល… ដោយមិនយកទោសពៃរ៍ចំពោះបទល្មើសដែលខ្លួនបានប្រព្រឹត្ត» ។ ច្បាប់នេះបានបន្ថែមទៀតថា «មេដឹកនាំក្រុមកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ» មិនអាចទទួលប្រយោជន៍ពីការលើកលែងទោសនេះបានទេ ទោះបីជាអាចមានការលើកលែងទោសតាមព្រះរាជសិទ្ធិបន្ទាប់ពីការចាប់ខ្លួន និងការផ្តន្ទាទោសនៃបទល្មើសដែលបានប្រព្រឹត្តមិនត្រូវបានមិនរាប់បញ្ចូលក៏ដោយ ។

នៅខែមករា ឆ្នាំ១៩៩៥ រយៈពេលកំណត់ប្រាំខែត្រូវបានពន្យារនៅក្នុងរយៈពេលមួយមិនជាក់លាក់សម្រាប់ទ័ពព្រៃ ខ្មែរក្រហមសាមញ្ញ និងប្រជាជនរស់នៅក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់ខ្មែរក្រហម ដែលត្រូវបានសន្យាថា ទ័ព និងប្រជាជននោះនឹងត្រូវស្វាគមន៍«ជានិច្ច» និងមិនត្រូវបានចោទឡើយ បើសិនជាទ័ព និងប្រជាជនទាំងនោះប្តូរមកខាងរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាវិញ ។ នៅពេលនោះ រដ្ឋាភិបាលបានអះអាងថា ស្ទើរតែ៦.០០០នាក់បានរត់ចោលបក្សតាំងពីឆ្នាំ១៩៩៤ ហើយបានពន្យល់ថា នៅក្នុងចំណោមអ្នកដែលបានរត់ចោលបក្សតាំងពីខែកញ្ញា ឆ្នាំ១៩៩៣នោះ ២.៩៧០នាក់បានចូលរួមនៅក្នុងកងទ័ពរាជរដ្ឋាភិបាលរួម មានឧត្តមសេនីយ៍ត្រីបីរូប វរសេនីយ៍ឯកប្រាំបួនរូប វរសេនីយ៍ទោសាមសិបរូប វរសេនីយ៍ត្រី៣៩រូប និងអនុសេនីយ៍ឯក១២០រូប ។ នៅពាក់កណ្តាលឆ្នាំ១៩៩៥ រដ្ឋាភិបាលបានបញ្ជាក់ថា ៥.០០០នាក់ បានរត់ចោលបក្សតាំងពីមានការប្រកាសនៃច្បាប់ដាក់ក្រុមខ្មែរក្រហមឲ្យនៅក្រៅច្បាប់ ។

អំឡុងពេលអនុវត្តគោលនយោបាយនេះ រដ្ឋាភិបាលបានផ្លាស់ប្តូរការអនុវត្តឆ្នាំ១៩៧៩ នៃការបែងចែកបីថ្នាក់របស់ថ្នាក់ដឹកនាំខ្មែរក្រហម ។ នៅថ្នាក់កំពូលគឺ «មេដឹកនាំកំពូលដូចជា ប៉ុល ពត, អៀង សារី, ខៀវ សំផន, តាម៉ុក ជាដើម» ដែលរួមបញ្ចូលទាំងអ្វីដែលហៅថា «វង្គដៃក្នុងរបស់ខ្មែរក្រហម»ដឹកនាំដោយ ប៉ុល ពត និងរួមមានទាំងអ្នកដទៃផ្សេងទៀតដែលត្រូវបានចាត់ទុកជា«មេកំពូល» ឬខ្មែរក្រហមដែល«មានឋានៈខ្ពស់» ។ បន្ទាប់មកគឺ «មេបញ្ជាការ»យោធា និង«មន្ត្រី»យោធា និងអ្នកដទៃទៀតដែលត្រូវបានចាត់ទុកថាជា«មេដឹកនាំ» ។ ជាចុងក្រោយគឺក្រុមទាហានធម្មតា ។ គោលនយោបាយនេះមានន័យថា អ្នកទាំងឡាយដែលនៅក្នុងប្រភេទពីរចុងក្រោយត្រូវបានស្វាគមន៍ក្នុងការចូលរួមជាមួយរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ។ សម្រាប់អ្នកដឹកនាំកំពូលគោលនយោបាយដូចដើមនៃការយកអ្នកទាំងនោះទៅវិនិច្ឆ័យទោស ត្រូវបានអះអាងបញ្ជាក់ជាថ្មីនៅពេញឆ្នាំ១៩៩៥ និងនៅឆ្នាំ១៩៩៦ ដែលចំណុចនេះត្រូវបានបញ្ជាក់លម្អិតថា ជនទាំងនោះគួរតែកាត់ទោសនៅក្នុងតុលាការអន្តរជាតិនៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រល័យពូជសាសន៍ រួមមានទាំងអំពើប្រល័យពូជសាសន៍ដែលបានប្រព្រឹត្តឡើង រវាងឆ្នាំ១៩៧៥ និង ១៩៧៩ ។ ឈ្មោះរបស់ ប៉ុល ពត, នួន ជា, អៀង សារី, ម៉ុក និង ខៀវ សំផន ត្រូវបានបញ្ជាក់ ហើយបញ្ជានេះត្រូវបានបញ្ជាក់ថា ប៉ុល ពត និង អៀង សារី អាចត្រូវបានកាត់ទោសម្តងទៀត ។ គម្រោងការត្រូវបានធ្វើឡើងដើម្បីចាប់ខ្លួនអ្នកទាំងនេះ ។

ការអភ័យទោស ឬការលើកលែងទោសរបស់ អៀង សារី

នៅពេលនោះ ការបែងចែកថ្នាក់របស់ខ្មែរក្រហម និងកម្មាភិបាលយោធាដែលមានឋានៈខ្ពស់ដែលបានរត់ចោលបក្ស ត្រូវទទួលស្វាគមន៍ និងដាក់បញ្ចូលទៅក្នុងកងកម្លាំងប្រដាប់អាវុធនៃរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ដូចជាមេបញ្ជាការនយោបាយនៃកងពលធំលេខ៩៨០ឈ្មោះ ហេង សារ៉ាត់។ រដ្ឋាភិបាលក៏បានបើកទូលាយសម្រាប់ការចរចា ដែលជាលទ្ធផលគឺការរត់ចោលបក្សរបស់ កែវ ពង្ស ហៅ ហេង ពង្ស ដែលជាសមាជិកនៃ«គណៈមជ្ឈិម»របស់ខ្មែរក្រហមត្រូវបានតែងតាំងជាមេបញ្ជាការរងនៃភូមិភាគ៣របស់រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា។ ចាប់ពីខែមេសា ឆ្នាំ១៩៩៦ មានការចាប់ផ្តើមកិច្ចពិភាក្សាជាមួយនឹងមេបញ្ជាការនៃកងពលធំខ្មែរក្រហមពីររូបនៅភាគបស្ចិមនៃប្រទេសកម្ពុជា មានកងពលធំលេខ៤១៥ ដែលមានមេបញ្ជាការ អ៊ី ឈាន មានមូលដ្ឋាននៅប៉ៃលិន និងកងពលធំលេខ៤៥០ ក្រោមបញ្ជារបស់ សុខ ភាព មានមូលដ្ឋាននៅតំបន់ម៉ាឡៃ។ អ៊ី ឈាន និង សុខ ភាព គឺជាអតីតកូនចៅរបស់ អៀង សារី។ អ៊ី ឈាន ធ្លាប់ជាអ្នកនាំសាររបស់ អៀង សារី នៅក្រសួងការបរទេសអំឡុងពេលដែលខ្មែរក្រហមនៅកាន់អំណាច ប៉ុន្តែបន្ទាប់ពីរបបនោះបានរលំនៅឆ្នាំ១៩៧៩ អ៊ី ឈាន បានភៀសខ្លួនទៅតំបន់ប៉ៃលិនជាកន្លែងដែលគាត់បានបង្កើតកងពលធំលេខ៤១៥។ ជំនួសទៅវិញ អៀង សារី បានបង្កើតកងពលខ្លួនឯងនៅឆ្នាំ១៩៧៩ នៅតំបន់ម៉ាឡៃ ជាកន្លែងដែលគាត់កំពុងរក្សាតំណែងជាឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រីនៃកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យទទួលបន្ទុករដ្ឋមន្ត្រីការបរទេស។ អៀង សារី ត្រូវបានតែងតាំងឲ្យទទួលខុសត្រូវ«តំបន់១០២»ដែលទើបបង្កើតថ្មីដែលមានទីបញ្ជាការនៅម៉ាឡៃ និងបានអនុវត្តអំណាចទៅលើកងពលធំលេខ៤៥០របស់ សុខ ភាព។ ផ្ទុយទៅវិញ នៅឆ្នាំ១៩៨២ អតីតប្រធានរដ្ឋនៃកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ខៀវ សំផន បានកាន់កាប់ទៅលើមុខងារការបរទេសរបស់ អៀង សារី ហើយ អៀង សារី បានមានជម្លោះជាមួយមេដឹកនាំយោធាជាន់ខ្ពស់នៃរបបខ្មែរក្រហម គឺ សុន សេន ទាក់ទងទៅនឹងយុទ្ធសាស្ត្រយោធា។ ទោះបីជា អៀង សារី ត្រូវបានចាត់តាំងឲ្យទទួលបន្ទុកហិរញ្ញវត្ថុ និងសេដ្ឋកិច្ចជំនួសទៅវិញក៏ដោយ មកដល់ត្រឹមឆ្នាំ១៩៨៤ ប៉ុល ពត និង ម៉ុក បានចោទប្រកាន់ថា អៀង សារី ទោរទន់ទៅរក«សត្រូវ» ពីព្រោះគាត់មិនព្រមយកភ្នែកមើលទៅលើសកម្មភាពដោះដូរដែលផ្ទុយទៅនឹងមាគ៌ានយោបាយរបស់ខ្មែរក្រហម។ អៀង សារី ក្រោយមកមានទស្សនៈខុសគ្នាជាមួយ នឹង ប៉ុល ពត ទៅលើបញ្ហាថាតើនរណាគួរតែជំនួស ប៉ុល ពត បើសិនជា ប៉ុល ពត ស្លាប់ ហើយពេលនោះ អៀង សារី នឹង ធ្វើការតម្រែតម្រង់បន្ថែមទៀត រួមមានការដកខ្លួនចេញពីការពិភាក្សាក្នុងថ្នាក់ដឹកនាំទាក់ទងនឹងការចរចា ដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហានយោបាយ។ មកត្រឹមឆ្នាំ១៩៩១ ឬក៏អាចមុននោះទៅទៀត អៀង សារី បានបាត់បង់អំណាចជាមេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់ ហើយនៅ

ឆ្នាំ១៩៩២ បានបញ្ឈប់ការអនុវត្តអំណាចយោធា ទោះបីជាគាត់នៅទទួលបន្ទុកមូលដ្ឋានម៉ាឡៃទូទាំងឆ្នាំ ១៩៩៣នៅពេលដែលគាត់បានចាកចេញពីតំបន់នោះក៏ដោយ ។ ចាប់ពីឆ្នាំ១៩៩៤មក អៀង សារី បានទៅពិនិត្យសុខភាពនៅទីក្រុងបាងកកនិងមិនមានសកម្មភាពនៅក្នុងកិច្ចការខ្មែរក្រហមទៀតទេ ។ ដូច្នេះ ហើយ អៀង សារី មិនបានចូលរួមនិងជាការពិត គឺមិនបានដឹងពីទំនាក់ទំនងរបស់រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ជាមួយ អ៊ី ឈាន និង សុខ ភាព ទេ ។

នៅក្នុងកិច្ចប្រជុំយោធាសម្ងាត់មួយនៅខែមិថុនា ឆ្នាំ១៩៩៦ រដ្ឋាភិបាលបានបញ្ជាក់ពីគោលនយោបាយដើម្បីទទួលយកអ្នករត់ចោលបក្ស ដូច្នេះអ្នកដែលបានបំបែកខ្លួនគួរតែអាចធានាបាននូវសន្តិសុខ មុខងារ ទ្រព្យសម្បត្តិ និងសិទ្ធិនៃការចូលរួមផ្នែកនយោបាយរបស់អ្នកទាំងនោះ ។ អ្នកដែលផ្ដាច់ខ្លួនមានទាំងលទ្ធភាពនៃការចូលរួម នៅក្នុងកិច្ចការរដ្ឋបាលយោធារបស់រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាដែរ ។ កិច្ចពិភាក្សាសម្ងាត់ជាមួយ អ៊ី ឈាន និង សុខ ភាព កាន់តែមានសន្ទុះខ្លាំងឡើង ហើយកិច្ចប្រជុំទាំងអស់ត្រូវបានអនុវត្តដោយមន្ត្រីជាន់ខ្ពស់របស់រាជរដ្ឋាភិបាលក្រោមការបញ្ជាផ្ទាល់ពីសហនាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន និង នរោត្តម រណឫទ្ធិ ។ បទបញ្ជានេះបានលើកទឹកចិត្តឲ្យមានការប្រឆាំងពីសំណាក់ អ៊ី ឈាន និង សុខ ភាព ទៅនឹងចលនាខ្មែរក្រហម ហើយអ្នកទាំងពីរក៏មានការជំទាស់ទៅនឹងមេបញ្ជាការខ្មែរក្រហមដទៃទៀតដែរ ដូចជា ប៉ុល ពត, នួន ជា, តាម៉ុក, និង សុន សេន ហើយនៅខែកក្កដា មេដឹកនាំទាំងនោះបានចោទប្រកាន់ អ៊ី ឈាន និង សុខ ភាព ថាក្បត់ដោយគម្រាមថានឹងធ្វើការបន្សុទ្ធ និងអាចចាប់ខ្លួនហើយសម្លាប់ចោល ។

នៅថ្ងៃទី១-២ ខែសីហា អ៊ី ឈាន និង សុខ ភាព បានជួបជាមួយនឹងមន្ត្រីជាន់ខ្ពស់នៃរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ដើម្បីបញ្ចប់គម្រោងសម្រាប់«ការបំបែកខ្លួន» ចេញពីខ្មែរក្រហមជាមួយនឹងអង្គភាពរបស់ខ្លួន ហើយកម្មាភិបាលនិងកងទ័ពផ្សេងទៀតក៏អាច និងផ្ដាច់ខ្លួនដែរ ។ អ៊ី ឈាន និង សុខ ភាព ត្រូវបានប្រគល់ជូននូវកាសែតដែលមានសំឡេងនាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន ដែលធ្វើការសន្យាជាមួយនិង អ៊ី ឈាន និង សុខ ភាព ថាអ្នកទាំងពីរនឹងនៅតែកាន់តំណែងបច្ចុប្បន្នរបស់ខ្លួនដដែល ប៉ុន្តែជាមន្ត្រីរាជរដ្ឋាភិបាល កម្ពុជាមិនមែនខ្មែរក្រហមទេ ។ នៅថ្ងៃទី៦ ខែសីហា អំឡុងពេលដែល ប៉ុល ពត, នួន ជា, តាម៉ុក, និង សុន សេន បានធ្វើការពិភាក្សា និងបានសម្រេចចាត់វិធានការចាប់ខ្លួនបុរសទាំងពីរ អ៊ី ឈាន និង សុខ ភាព បានផ្ដល់ឲ្យ អៀង សារី នូវទិដ្ឋភាពមួយជាលើកដំបូង ហើយកាលនោះ អៀង សារី កំពុងតែទទួលការព្យាបាលនៅទីក្រុងបាងកង ។ អ៊ី ឈាន និង សុខ ភាព បានមកសុំដំបូន្មានពីគាត់ដោយ អ៊ី ឈាន បានមកជួប អៀង សារី ហើយ សុខ ភាព បានសរសេរសំបុត្រមួយទៅ អៀង សារី ។ អៀង សារី បានផ្ដល់ដំបូន្មានដល់អ្នកទាំងពីរឲ្យប្រឆាំងនឹងការចាប់ខ្លួន ។ មក

ត្រឹមថ្ងៃទី៨ ខែសីហា សុខ ភាព និងមន្ត្រីយោធាជាន់ខ្ពស់របស់រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាបានចូលរួមនៅក្នុងកិច្ចពិភាក្សាជាមួយ អៀង សារី នៅទីក្រុងបាងកក ជាការពិតដែលត្រូវបានដឹងជាសាធារណៈ ។ ប្រហែលជាដោយសារតែហេតុផលនេះហើយ និងក៏ប្រហែលជាមកពី ប៉ុល ពត ស្មានថា អៀង សារី នៅពីក្រោយភាពរឹងរូសរបស់ អ៊ី ឈាន និង សុខ ភាព វិទ្យុខ្មែរក្រហមបានប្រកាសថា អៀង សារី «បើករបាំងមុខខ្លួនឯងថាជាសត្រូវ» ។

ប៉ុន្មានម៉ោងក្រោយមកនាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានថ្លែងសុន្ទរកថាដោយគូសបញ្ជាក់ថាគាត់បានទទួលនូវរបាយការណ៍ ជាផ្លូវការដែលបញ្ជាក់ថា អ៊ី ឈាន, សុខ ភាព, ទាហាន និងកងពលរបស់អ្នកទាំងពីរ និងកងកម្លាំងខ្មែរក្រហមមួយចំនួនផ្សេងទៀតបាន«បំបែកខ្លួនចេញពីខ្មែរក្រហម» និងចូលរួមជាមួយរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ។ នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានធានាថា អ្នកទាំងពីរនេះនឹងត្រូវបានគោរពដោយយោងតាមកិច្ចសន្យាពីមុន ។ នៅពេលដែលគាត់កំពុងថ្លែងសុន្ទរកថា នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានទទួលទូរស័ព្ទដោយបញ្ជាក់ប្រាប់គាត់ថា «មេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់» ខ្មែរក្រហមម្នាក់នឹង «ចូលរួមជាមួយរាជរដ្ឋាភិបាលដែរ» ដែលនេះគឺសំដៅទៅលើ អៀង សារី ។ នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បាននិយាយថាគាត់នឹង«ស្វាគមន៍មេដឹកនាំកំពូល» នេះ ដែលត្រូវបានបរិហារថា ជាជនក្បត់ដោយវិទ្យុខ្មែរក្រហម ហើយនាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានផ្តល់ដំបូន្មានឲ្យ អៀង សារី ថាគាត់អាចទៅជ្រកកោននៅក្នុងតំបន់គ្រប់គ្រងដោយកងពលធំលេខ៤១៥ និង៤៥០ ឬក៏ធ្វើការឆ្លងចូលទៅក្នុងតំបន់ដែលគ្រប់គ្រងដោយរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា និងនាំទ័ពរបស់ខ្លួនមកជាមួយ ។ ជាមួយគ្នានោះដែរ នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានចាប់ផ្តើមព្យាយាមបញ្ចុះបញ្ចូល អៀង សារី ឲ្យចាកចេញពីមន្ទីរពេទ្យនៅប្រទេសថៃ ដើម្បីទៅកាន់តំបន់បំបែកខ្លួនដើម្បីចូលជាមួយអ្នកផ្តាច់ខ្លួនពីខ្មែរក្រហម និងផ្តល់ការគាំទ្រផ្នែកសីលធម៌ និងនយោបាយ ។ ហើយ អ៊ី ឈាន និង សុខ ភាព ក៏បានស្នើឲ្យ អៀង សារី មកកាន់ព្រំដែនដើម្បីផ្តល់នូវ«ការណែនាំ» និងភាពជាអ្នកដឹកនាំដល់កងទ័ពរបស់ខ្លួន ។ កងពលធំលេខ៤១៥ និង៤៥០ និងសមាសភាពកងទ័ពខ្មែរក្រហមដទៃទៀតបានប្រកាសជាសាធារណៈថា អ្នកទាំងនោះគាំទ្រ អៀង សារី ដោយបានចាត់ទុក អៀង សារី ថា ជា«មេដឹកនាំ»របស់ខ្លួននៅក្នុងសេចក្តីថ្លែងការណ៍កាលពីថ្ងៃទី៨ ខែសីហា ដែលចាក់ផ្សាយដោយវិទ្យុរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជានាថ្ងៃបន្ទាប់ ។

ការផ្លាស់ប្តូរភ្លាមៗផ្នែកនយោបាយទាក់ទងនឹង អៀង សារី ត្រូវបានអះអាងដោយនាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន នៅថ្ងៃទី៩ ខែសីហា នៅក្នុងការប្រកាសជាផ្លូវការមួយក្នុងការស្វាគមន៍ការរត់ចោលបក្សរបស់កងពលធំលេខ៤១៥ និងកងពលធំលេខ៤៥០ និងប្រកាសដោយសំដៅច្បាស់ដល់ អៀង សារី ថា «បុគ្គល ណា»បានចាត់ទុកថា «ក្បត់» ដោយ«មេដឹកនាំ ប៉ុល ពត» តាមនិយមន័យ គឺជា

បុគ្គលដែលចង់បាននូវ«សន្តិភាព ការផ្សះផ្សាជាតិ និងការអភិវឌ្ឍ» ។ នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានបញ្ជាឲ្យកងពលធំលេខ៤១៥ និង៤៥០ផ្តល់លំនៅដ្ឋានសម្រាប់ អៀង សារី ក្នុងនាមជា«មេដឹកនាំស្នេហាជាតិ» ។ នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានពន្យល់ថា គាត់មានការដឹងគុណចំពោះ អៀង សារី ដែលបាន«ធ្វើកិច្ចការដ៏មានតម្លៃសម្រាប់ប្រជាជនរាប់ពាន់នាក់» និងបាននិយាយថា «អំពើល្អរបស់ អៀង សារី នាពេលនេះ...ទូទាត់» នឹង«កំហុស»របស់គាត់កាលពីអតីតកាល ។ នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានធ្វើសេចក្តីអំពាវនាវនេះដោយឯកតោភាគី ដោយគ្មានការពិភាក្សាជាមួយសហនាយករដ្ឋមន្ត្រី នរោត្តម រណឫទ្ធិ ទេ ពីព្រោះនាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បាននិយាយថានេះជាការចាំបាច់ក្នុងការធ្វើសកម្មភាពភ្លាមៗ«ដើម្បីបញ្ចប់សង្គ្រាម» ។ នៅថ្ងៃទី១២ ខែសីហា អៀង សារី បានយល់ព្រមនឹងសំណើរបស់ អ៊ី ឈាន និង សុខ ភាព និងទទួលយកការផ្តល់ជូនរបស់នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន ដែលនិយាយថា គាត់នឹងបន្តដឹកនាំបំបែកខ្លួនដើម្បី«ការផ្សះផ្សាជាតិពិតប្រាកដ» ដែលហៅថា ចលនារួបរួមជាតិកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ហើយចលនានេះនឹងចូលរួមដោយអ្នកផ្តាច់ខ្លួនដទៃទៀតដែរ ។ នៅថ្ងៃទី១៣ ខែសីហា អៀង សារី បានចូលទៅកាន់មូលដ្ឋានចាស់របស់គាត់នៅម៉ាឡៃជាថ្មីម្តងទៀត ដែលគាត់បានធ្វើសេចក្តីថ្លែងការណ៍ហៅខ្លួនឯងថាជា«អតីតមេដឹកនាំកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ» និងប្រកាសថាគាត់បានសម្រេចបន្តតួនាទីជាមេដឹកនាំខណៈពេលដែលគាត់កាត់ផ្តាច់ខ្លួនគាត់«ចេញពីអង្គការនយោបាយ និងនីតិវិធីការងារនៃរបបដ៏ឃោរឃៅនិងហ្វាស៊ីសរបស់ ប៉ុល ពត» ។ នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានឆ្លើយតបទៅវិញ ដោយនិយាយថា «អំពើល្អដែលគាត់បានធ្វើឡើង ដើម្បីលុបលាងនូវកំហុសអតីតកាលរបស់គាត់គួរតែត្រូវបានទទួលស្គាល់ និងស្វាគមន៍» ។

នៅថ្ងៃទី១៧ ខែសីហា នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានធ្វើដំណើរទៅដំណាក់របស់សហនាយករដ្ឋមន្ត្រី នរោត្តម រណឫទ្ធិ និងបញ្ចុះបញ្ចូលព្រះអង្គឲ្យព្រមព្រៀងថា អៀង សារី គួរតែត្រូវបានលើកលែងទោសដោយព្រះមហាក្សត្រ នរោត្តម សីហនុ ចំពោះអ្វីដែល អៀង សារី ត្រូវបានផ្តន្ទាទោសដោយរបបសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជាកាលពីឆ្នាំ១៩៧៩ជាមួយនឹង ប៉ុល ពត ពីបទប្រល័យពូជសាសន៍ និងត្រូវបានផ្តល់អភ័យឯកសិទ្ធិពីការផ្តន្ទាទោសអនុលោមតាមច្បាប់ឆ្នាំ១៩៩៤ដែលបានដាក់ខ្មែរក្រហមឲ្យនៅក្រៅច្បាប់ ។ ព្រះអង្គម្ចាស់ នរោត្តម រណឫទ្ធិ បានចុះព្រះហស្ថលេខាលើលិខិតស្នើរួមមួយផ្ញើជូនទៅព្រះមហាក្សត្រ ប៉ុន្តែព្រះអង្គនៅតែបន្តនិយាយថា ព្រះអង្គជឿថា នេះជាការមិនត្រឹមត្រូវទេដែលទុកឲ្យ អៀង សារី រួចផុតពីទុក្ខទោស ។ មួយសប្តាហ៍ក្រោយមក ព្រះមហាក្សត្រនរោត្តម សីហនុ បានមានព្រះបន្ទូលថា ទ្រង់នឹងពិចារណាសំណើដោយមានភាពស្ទាក់ស្ទើរ បើសិនជារដ្ឋាភិបាល និងរដ្ឋសភារួមគ្នាទាមទារដូច្នេះ នៅក្នុងលក្ខខណ្ឌថា អង្គនីតិបញ្ញត្តិធ្វើដូច្នេះបានល្កិណាមានមតិពីរភាគបី

យល់ព្រម ។ នៅថ្ងៃទី១១ ខែកញ្ញា នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានជំរុញឲ្យដំណើរការទៅមុខ ដោយផ្ញើលិខិតមួយច្បាប់ជូនទ្រង់ រណឫទ្ធិ នូវសេចក្តីព្រាងនៃលិខិតលើកទីពីរដើម្បីឲ្យផ្ញើថ្វាយព្រះមហាក្សត្រចុះព្រះហស្តលេខា ដោយសហនាយករដ្ឋមន្ត្រីទាំងពីរសុំការអភ័យទោស និងលើកលែងទោសដែលបាននិយាយថា សកម្មភាពរបស់ អៀង សារី គឺ«មានតម្លៃយ៉ាងខ្លាំងសម្រាប់សន្តិភាព និងការផ្សះផ្សាជាតិ» ហើយការដែលព្រមព្រៀងលើសំណើនឹងមិនធ្វើឲ្យខូចប្រយោជន៍ដល់រដ្ឋាភិបាល ឬជាតិឡើយ ។ សហនាយករដ្ឋមន្ត្រីទីពីរ បានចុះព្រះហស្តលេខា ហើយបីថ្ងៃក្រោយមកបានជួបសំណេះសំណាលមួយជាមួយព្រះមហាក្សត្រ នរោត្តម សីហនុ ។ ពេលនោះសហនាយករដ្ឋមន្ត្រីទាំងពីរបានបញ្ចុះបញ្ចូលព្រះអង្គថា ការផ្តល់ការលើកលែងទោសដ៏ឆាប់ណាមួយ គឺជាការចាំបាច់សម្រាប់ប្រយោជន៍នៃសន្តិភាព និងការផ្សះផ្សាជាតិ ។ ព្រះមហាក្សត្របានយល់ព្រមនិងបានចុះព្រះហស្តលេខា បន្ទាប់ពីត្រូវបានធានាដោយសហនាយករដ្ឋមន្ត្រីទាំងពីរថា យ៉ាងហោចណាស់ក៏មានការគាំទ្រពីភាគបីពីសមាជិករដ្ឋសភាដែរ ។

ដើម្បីការពារទៅលើព្រះរាជក្រឹត្យរបស់ព្រះមហាក្សត្រ នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានអះអាងថាការអភ័យទោស និងការលើកលែងទោស «មិនបានខុស»ពីអ្វីដែលបានធ្វើរួចមកហើយ នៅឆ្នាំ១៩៧៩ទេ ។ នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានពន្យល់ថា គោលបំណងចម្បងនៃគោលនយោបាយរបស់គាត់នៅតែ«ដើម្បីជំរុញអង្គការកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យទៅរកការបែកបាក់» តែនៅតែស្វែងរកវិធីមិនអាចបោះ«បដិសេធបទល្មើសនៃអង្គការកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យទេ» ។ គាត់បានបន្ថែមទៀតថា ការពិតដែល អៀង សារី បាន«បែកបាក់ពីក្រុមកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ» និងធ្វើឲ្យគាត់«ខុសប្លែក»ពី ប៉ុល ពត, ខៀវ សំផន, តាម៉ុក និង សុន សេន អ្នកទាំងបួននេះនៅតែបន្តប្រឆាំងនឹងរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ។ នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានបង្ហាញថាបើសិនជា អៀង សារី បន្តសកម្មភាព«ផ្តាច់ខ្លួន»ចេញពីរដ្ឋាភិបាលវិញ អៀង សារី នឹង«មានពិរុទ្ធម្តងទៀតដោយស្វ័យប្រវត្តិ» ។ នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន ក៏បានទុកលទ្ធភាពដែលថា បើសិនជាមេដឹកនាំដទៃទៀត បញ្ឈប់សកម្មភាពប្រឆាំងរបស់ខ្លួន អ្នកទាំងនោះនឹងទទួលបានអ្វីដូច អៀង សារី នៅពេលនេះដែរ ។ ទាល់តែមេដឹកនាំទាំងនោះចុះចូលជាមួយរដ្ឋាភិបាល ទើបអ្នកទាំងនោះចៀសផុតពីពាក្យ «ក្បាលរឹង» ដែលអ្នកទាំងនោះរួមមាន ប៉ុល ពត, នួន ជា, តាម៉ុក, សុន សេន និង ខៀវ សំផន ។

ទាក់ទងទៅនឹងបរិបទនៃភាពមិនប្រាកដប្រជាចំពោះ វិសាលភាពនៃការផ្តល់ចំពោះការលើកលែងទោស និងការអភ័យទោសចំពោះច្បាប់ឆ្នាំ១៩៩៤ នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានធានាអះអាងម្តងទៀតថា យោធា និងកម្មាភិបាលខ្មែរក្រហមថ្នាក់កណ្តាលកាលពីមុន និងនាពេលបច្ចុប្បន្ន រួមមានទាំងមេបញ្ជាការមានឋានៈស្មើនឹងឧត្តមសេនីយ៍ ដូចគ្នាទៅនឹងទាហានខ្មែរក្រហមធម្មតាដែរគឺថា អ្នកទាំងនោះ

មិនចាំបាច់ទាមទារការសុំអភ័យទោស ឬការលើកលែងទោសដើម្បីរួចខ្លួនពីខ្មែរក្រហមនោះទេ។ ហើយអ្នកទាំងនោះអាចបន្តកាន់តួនាទីរបស់ខ្លួនដដែល ប៉ុន្តែជាផ្នែកនៃរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា។ ចាប់ពីខែសីហា រហូតដល់ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៩៦ មានកម្មាភិបាលខ្មែរក្រហមថ្នាក់កណ្តាល និងថ្នាក់ក្រោមរាប់ពាន់នាក់ទៀត បានចុះចូលជាមួយរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ដែលជាដំណើរការដែល អៀង សារី ដើរតួនាទីតូចតាច ប៉ុណ្ណោះតែជំនួសទៅវិញភាគច្រើនត្រូវបានធ្វើឡើងដោយសហនាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន និង នរោត្តម រណឫទ្ធិ។ ការពិតដំណើរការនោះកើតឡើងដោយកត្តាបែកបាក់ចលនារួបរួមជាតិប្រជាធិបតេយ្យ ដែលទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ អៀង សារី មិនបានដឹកនាំជាផ្លូវការឡើយ ដោយគោលការណ៍ដើមរបស់ចលនានេះ បានប្រកាសថា ចលនានេះមិនបានទទួលស្គាល់អំណាចដែលកាន់ដោយ អៀង សារី ទេ ប៉ុន្តែជាអំណាចរបស់រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាទៅវិញ។ នៅចុងឆ្នាំ១៩៩៦ រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាបានប៉ាន់ប្រមាណថា ទាហានខ្មែរក្រហមប្រហែលជា១.៨០០នាក់បានផ្តាច់ខ្លួនដែលភាគច្រើនជាកម្មាភិបាលខ្មែរក្រហមថ្នាក់កណ្តាលមានដូចជា នី កន, សំ ប៊ិត, ស៊ូ ម៉េត, មាស មុត, យឹម ទិត, និង អៀង ផាន់ៗ លើកលែង តែ នី កន ម្នាក់ទេ ដែលជាប្អូនប្រុសរបស់ សុន សេន ដែលមិនមែនក្រោមការដឹកនាំរបស់ តាម៉ុក ក្រៅពីនោះ សុទ្ធតែក្រោមការដឹកនាំរបស់ តាម៉ុក ក្នុងរបបបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា គ្រប់គ្រងអំណាច ហើយអ្នកទាំងអស់នោះស្ថិតនៅក្រោមការដឹកនាំរបស់ នួន ជា អំឡុងពេលផ្តាច់ខ្លួន។

ការចូលរួមរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ និងការដួលរលំនៃខ្មែរក្រហម

ការអភ័យទោសនិងការលើកលែងទោសរបស់ អៀង សារី បានញ៉ាំងឲ្យការិយាល័យសិទ្ធិមនុស្សរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិប្រចាំនៅកម្ពុជា ធ្វើការស្នើសុំទៅអ្នកតំណាងពិសេសឯករាជ្យផ្នែកសិទ្ធិមនុស្សនៃអគ្គលេខាធិការអង្គការសហប្រជាជាតិប្រចាំនៅកម្ពុជា គឺលោក ថូម៉ាស់ ហាំម៉ាប៊ើក ដោយយោងទៅតាមតួនាទីដែលគាត់គួរតែកាន់នៅក្នុងការធ្វើរបាយការណ៍របស់គាត់ ទៅកាន់ការិយាល័យអង្គការសហប្រជាជាតិនៅលើបញ្ហានៃការទទួលខុសត្រូវសម្រាប់ឧក្រិដ្ឋកម្មរបស់ខ្មែរក្រហម។ នៅក្នុងកិច្ចពិភាក្សាដំបូងនៅខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ១៩៩៦ ការិយាល័យសិទ្ធិមនុស្ស បានរៀបរាប់ត្រួសៗទៅកាន់ ថូម៉ាស់ ហាំម៉ាប៊ើក ថា រដ្ឋាភិបាលបានធ្វើការបែងចែកជាយូរមកហើយនូវភាពខុសគ្នា«រវាងក្រុមមេដឹកនាំ (ប៉ុល ពត, នួន ជា, តាម៉ុក, អៀង សារី និងប្រហែលជា សុន សេន និង ខៀវ សំផន)» ដែលមកដល់ពេលនេះជា«អ្នកសំខាន់បំផុតដែលមិនអាចលើកលែងទោសឲ្យបាន» និង«កម្មាភិបាលព្រមទាំងទាហានដែលនៅសល់» ដែលអាចផ្តល់ការលើកលែងទោស។ ប៉ុន្តែ ដូចគ្នានឹងរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ការិយាល័យសិទ្ធិមនុស្ស ក៏បានធ្វើការបែងចែកភាពខុសគ្នារវាងការដឹកនាំបីថ្នាក់គឺអ្នកដែលជាមេដឹកនាំ

កំពូលដែលចាត់ទុកថា ជា«មេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់នៃរបបខ្មែរក្រហម»រួមមាន អៀង សារី ។ ថ្នាក់ក្រោមបន្ទាប់គឺអ្នកដែលបានចូលរួមជាមួយអំណាចថ្នាក់តំបន់ និងយ៉ាងហោចណាស់ មានពាក់ពន្ធ័នឹងបទល្មើស «កម្រិតធ្ងន់» ។ ហើយកម្មាភិបាលថ្នាក់ ក្រោមបំផុតគឺបានទទួលបន្ទុកដោយផ្ទាល់នៃ«តំណែងនិងសំណុំរឿង»ខ្មែរក្រហម ។

កិច្ចពិភាក្សារបស់ការិយាល័យសិទ្ធិមនុស្សរបស់អង្គការ សហប្រជាជាតិនៅតែបន្តទៅមុខដដែល ខណៈពេលដែលកម្មាភិបាលខ្មែរក្រហមច្រើនឡើងៗបានផ្តាច់ខ្លួនទៅក្នុងកងទ័ពរាជរដ្ឋាភិបាល នៅអំឡុងដើមឆ្នាំ១៩៩៧ ហើយទង្វើនេះនឹងញុាំងឲ្យលោក ថូម៉ាស ហាំម៉ាប៊ើក ជំរុញលទ្ធភាពនៃការចូលរួមរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិនៅក្នុងដំណើរការនៃការទទួលខុសត្រូវតាមផ្លូវច្បាប់ ចំពោះបទឧក្រិដ្ឋនាសម័យកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។ ជាលទ្ធផលនៃការខិតខំប្រឹងប្រែងរបស់លោកសេចក្តីសម្រេចកាលពីខែមេសា ឆ្នាំ១៩៩៧ ដោយគណៈកម្មាធិការរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ អន្តររដ្ឋាភិបាលទទួលបន្ទុកខាងសិទ្ធិមនុស្សបានអំពាវនាវឲ្យអគ្គលេខាធិការអង្គការសហប្រជាជាតិ កូហ្វី អាណាន់ ដើម្បី«ពិនិត្យលើសំណើរបស់កម្ពុជាក្នុងការសុំជំនួយ ដើម្បីឆ្លើយតបទៅលើការរំលោភបំពានយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរកាលពីអតីតកាលទៅលើច្បាប់កម្ពុជា និងច្បាប់អន្តរជាតិ ដែលរួមមានការស្នើសុំជំនួយរបស់កម្ពុជាក្នុងការស៊ើបអង្កេតការទទួលខុសត្រូវចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិកាលពីអតីតកាល» ដោយបានប្រើប្រាស់រូបមន្តដែលមិនផ្តល់នូវការណែនាំចំពោះកម្រិតនៃការទទួលខុសត្រូវនៃឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនោះទេ ។ ក្នុងអំឡុងកិច្ចពិភាក្សានាដើមខែមិថុនា ឆ្នាំ១៩៩៧ រវាងអ្នកតំណាងពិសេសអង្គការសហប្រជាជាតិ ថូម៉ាស់ ហាំម៉ាប៊ើក និងសហនាយករដ្ឋមន្ត្រីនរោត្តម រណឫទ្ធិ និង ហ៊ុន សែន ទាក់ទងទៅនឹងសេចក្តីសម្រេចខាងលើនោះ ថូម៉ាស់ ហាំម៉ាប៊ើក គឺមិនអាចកំណត់បានដូចគ្នា ដោយគាត់តាំងចិត្តដើម្បីគ្រាន់តែជួយរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាដើម្បីស្វែងរក«មធ្យោបាយសមស្របណាមួយ... ដើម្បីស្តាបនាការពិតអំពីអំពើយង់ឃ្នង» និង«ដើម្បីនាំយកអ្នកដែលមានពិរុទ្ធទៅកាន់តុលាការ»នៃការប្រព្រឹត្តអំពើទាំងនោះ ។

កិច្ចពិភាក្សាកើតឡើងដំណាលគ្នាទៅនឹងការផ្តាច់ខ្លួនរបស់«មេដឹកនាំក្បាលរឹង» ខ្មែរក្រហមដែលបានបង្កើតឡើង ដោយដំណើរការខិតខំប្រឹងប្រែងរបស់គណបក្សប្រជាជនកម្ពុជា និងគណបក្សហ៊ុនស៊ិនប៉ិចដើម្បីទាក់ទាញយកអ្នកផ្តាច់ខ្លួនបន្តទៀតដែលរួមមានជនក្បាលរឹងខ្លួនឯងផ្ទាល់ផង ។ ដោយសារភ័ស្តុតាងនៃទង្វើបែបនេះ នៅថ្ងៃទី២ ខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៩៧ វិទ្យុខ្មែរក្រហមបានប្រកាសនូវអ្វីដែលគេចាត់ទុកថាជាផែនការ«ចារកិច្ច»ដែលបានគំរាមដល់ការតស៊ូរបស់ចលនាខ្មែរក្រហម ហើយនៅថ្ងៃទី៩ ខែមិថុនា ប៉ុល ពត បានកោះហៅ នួន ជា, តាម៉ុក, និង សុន សេន ដើម្បីមកប្រជុំនៅអន្លង់វែង ។ សុន សេន បានបដិសេធការអញ្ជើញនេះដោយខ្លាចថាគាត់នឹងអាចត្រូវចាប់ខ្លួន ។ នៅយប់ដដែលនោះ

ប៉ុល ពត បានបញ្ជារមេបញ្ជាការកងទ័ពជាតិកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យជាច្រើននាក់ ដែលធ្លាប់បានទទួលការឧបត្ថម្ភពី សុន សេន ឲ្យធ្វើឃាត សុន សេន។ មេបញ្ជាការដែលជាពេជ្ឈឃាតនោះបានទៅដល់កន្លែងស្នាក់នៅរបស់ សុន សេន ហើយបានសម្លាប់គាត់ និងអ្នកដទៃទៀតដែលមានវត្តមាននៅក្នុងផ្ទះនោះរួមមានទាំងភរិយានិងកូនៗរបស់ សុន សេន ផង។ នៅព្រឹកថ្ងៃទី១០ ខែមិថុនា ខៀវ សំផន បានស្តាប់ឮ«ការប្រកាស»តាមវិទ្យុពីការ«ចាប់ខ្លួនខ្សែរយៈក្បត់របស់ សុន សេន» ដែលគាត់បានចាត់ទុកថា គ្រាន់តែជា«ខ្សែរយៈមួយក្នុងចំណោមខ្សែរយៈក្បត់សំខាន់នៃភាពគួរឲ្យស្អប់ខ្ពើម...អាយ៉ងរបស់ ហ៊ុន សែន» ដែលលើកឡើងថា នឹងមានការចាប់ខ្លួន និងការសម្លាប់ច្រើនទៀត។

យោធានៅក្រោមការបង្គាប់បញ្ជារបស់ តាម៉ុក មួយចំនួនមានប្រតិកម្មតបនឹងការសម្លាប់ សុន សេន ហើយបានបញ្ជាក់ថា តាម៉ុក ក៏នឹងត្រូវសម្លាប់ដោយសារតែការកៀងគរទ័ពប្រឆាំងនឹង ប៉ុល ពត ទោះបីក្នុងនាមជាកងកម្លាំងតបតនឹង ប៉ុល ពត ដែលការពិតធ្វើការរៀបចំដើម្បីដណ្តើមអំណាច និងសម្លាប់ តាម៉ុក ទៅវិញទេ។ នៅថ្ងៃទី១៨ ខែមិថុនា យោធានៅក្រោមបង្គាប់របស់ តាម៉ុក មួយក្រុមបានបង្កើតការត្រួតត្រាតំបន់អន្លង់វែងនិងបង្កើត វិទ្យុបញ្ជូនសាររបស់ខ្មែរក្រហមនៅទីនោះ។ ប៉ុល ពត បានភៀសខ្លួនទៅខាងភាគឧត្តរឆ្ពោះទៅព្រំដែនថៃ រួមដំណើរដោយ នួន ជា និង ខៀវ សំផន ក្រោមការការពារដោយកងទ័ពដែលបានធ្វើឃាត សុន សេន។ នៅថ្ងៃបន្ទាប់កងកម្លាំងដែលត្រួតត្រាអន្លង់វែងបានធ្វើសេចក្តីថ្លែងការណ៍ដោយប្រកាសថា «អំពើក្បត់របស់ ប៉ុល ពត» បាន«កើតមានឡើងចាប់ពីយប់ថ្ងៃទី៩ ខែមិថុនា ដល់ថ្ងៃទី១៨ ខែមិថុនា ១៩៩៧»។ ប៉ុន្តែ ឧបទ្ទវហេតុនេះត្រូវបាន«ដោះស្រាយនិងស្រោចស្រង់ឲ្យមានប្រក្រតីវិញនៅថ្ងៃទី១៨ ខែមិថុនា ១៩៩៧»។

បីថ្ងៃក្រោយមក មានសេចក្តីប្រកាសជាពិសេសមួយបានបញ្ជាក់ថា ប៉ុល ពត ត្រូវបានឃាត់ខ្លួននៅតាមព្រំដែនថៃ និងបាន«សុំចុះចាញ់»។ នៅពេលដែល ប៉ុល ពត ដឹងថា គាត់ត្រូវបានវាយប្រហារ«គាត់បានត្រឡប់ទៅរកយុទ្ធសាស្រ្តសម្របសម្រួល» ដោយសង្ឃឹមថា កំហឹងរបស់ តាម៉ុក ប្រឆាំងនឹងគាត់អាចត្រូវបានបន្ធូរបន្ថយ។ ប៉ុល ពត បានបញ្ជូនប្រេសិតពីររូបដើម្បីជួបនឹង តាម៉ុក និងពន្យល់គាត់ថា «ប៉ុល ពត ចង់ស្នើជូន»ថា គាត់«សុខចិត្តទទួលស្គាល់ តាម៉ុក ជាអ្នកជំនួសឲ្យខ្លួនក្នុងនាមជា...មេដឹកនាំ» ហើយប្រេសិតទាំងពីរបានប្រាប់ទៅ តាម៉ុក ដែរថា «ប៉ុល ពត បានរៀបចំខ្លួនរួចជាស្រេចនឹងឲ្យវិទ្យុផ្សាយសំឡេងនៅអន្លង់វែងប្រកាសថា គាត់ជាជនក្បត់ត្រូវបានចាប់និងឃុំខ្លួន» ហើយបញ្ជាក់ទៀតថា ប៉ុល ពត ត្រៀមខ្លួនរួចជាស្រេចដើម្បីប្រឈមមុខនឹង«ក្រុមប្រជាជនបះបោរនៅអន្លង់វែង» ដែលគាត់នឹងធ្វើការប្រកាសថា ជាជនក្បត់។

លក្ខខណ្ឌទាំងនេះត្រូវបានយល់ព្រម ហើយត្រូវបានប្រកាសថា ប៉ុល ពត ត្រូវបាន«ចាប់ខ្លួន» នៅថ្ងៃទី១៩ ខែមិថុនា ។ វិទ្យុខ្មែរក្រហមបានប្រកាសថា «ប្រជាជននិងក្រុមមហាជន»កម្ពុជា នឹង «ស្វាគមន៍យ៉ាងពិតប្រាកដនូវយុគសម័យថ្មីបន្ទាប់ពីការបញ្ចប់នូវរបបផ្តាច់ការ ប៉ុល ពត» ។ ការផ្សព្វផ្សាយនេះបានធ្វើឲ្យ«ក្រុមមហាជននៅអន្លង់វែងស្វាគមន៍នូវការបញ្ចប់អំពើក្បត់ជាតិ និងភាពផ្តាច់ការរបស់ ប៉ុល ពត» ។ ដោយ ប៉ុល ពត និង ម៉ុក បានព្រមព្រៀងគ្នា អ្នកតំណាងនៃ«ក្រុមមហាជន» បានប្តូរវេនគ្នាម្តងម្នាក់ៗបរិហារ ប៉ុល ពត ទៅកាន់សាធារណជនដែលរួមមានទាំង តាម៉ុក ផង ប៉ុន្តែមិនមាន ខៀវ សំផន ទេ ដោយគាត់បដិសេធមិនចូលរួម ។

លិខិតជូនទៅកាន់អង្គការសហប្រជាជាតិកាលពីខែមិថុនា ឆ្នាំ១៩៩៧ និងទិសានវាទនៃចលនាខ្មែរក្រហម

នៅពេលដែល ប៉ុល ពត ត្រូវបានបណ្តេញចេញពីចលនា ខ្មែរក្រហម សហនាយករដ្ឋមន្ត្រីទាំងពីរ បានចុះហត្ថលេខានៅលើលិខិតមួយដែលព្រាងដោយមន្ត្រីការិយាល័យសិទ្ធិមនុស្សរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិនៅទីក្រុងភ្នំពេញ ។ នៅក្នុងលិខិតនោះ សហនាយករដ្ឋមន្ត្រីទាំងពីរស្នើសុំ«ជំនួយពីអង្គការសហប្រជាជាតិ» ដើម្បីឆ្លើយតបទៅនឹងការរំលោភដ៏ធ្ងន់ធ្ងរកាលពីអតីតកាលទៅលើច្បាប់កម្ពុជា និងច្បាប់អន្តរជាតិ ជាមធ្យោបាយក្នុងការនាំមកនូវការបង្រួបបង្រួមជាតិ ពង្រឹងលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ និងដោះស្រាយបញ្ហានៃការទទួលខុសត្រូវជាលក្ខណៈបុគ្គល ។ ដោយទទួលស្គាល់ថា រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា«មិនមានធនធាន និងអ្នកជំនាញ» ដែលចាំបាច់ក្នុងការធ្វើកិច្ចការដ៏ធំនេះ ខ្លឹមសារនៅក្នុងលិខិតនោះ បានបង្ហាញពីក្តីរំពឹងក្នុងការទទួលបានជំនួយ«ស្រដៀងគ្នា» ទៅនឹងអ្វីដែលជាលទ្ធផលនៅក្នុងការបង្កើតតុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិសម្រាប់ប្រទេសយូហ្គោស្លាវី និងប្រទេសរ៉្វាន់ដា ។ លិខិតនោះមិនបានរៀបរាប់អំពីជនសង្ស័យដែលមានសក្តានុពលក្នុងការយកមកទទួលខុសត្រូវតាមផ្លូវច្បាប់ទេ ។ ប៉ុន្តែតាមសំណើរបស់មន្ត្រីមួយរូបទទួលបន្ទុកការិយាល័យសិទ្ធិមនុស្សរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិនៅកម្ពុជា ខ្ញុំបានព្រាងអនុស្សារណៈមួយក្នុងនាមខ្លួនឯងផ្ទាល់ដោយស្នើថា ការិយាល័យសិទ្ធិមនុស្សរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិគួរតែធ្វើកិច្ចការនេះ ដោយចាប់ផ្តើមប្រមូលព័ត៌មានភស្តុតាង ដែលទាក់ទងផ្ទាល់ជាមួយនឹងកម្មាភិបាល និងអតីតថ្នាក់ដឹកនាំរបស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ដែលបានប្រព្រឹត្តបទល្មើសទាក់ទងទៅនឹងឧក្រិដ្ឋកម្មសង្គ្រាម ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ និងបទប្រល័យពូជសាសន៍ ។ អនុស្សរណៈនោះ បានផ្តល់និយមន័យទាំងស្រុងថា មេដឹកនាំដែលជាសមាជិកនៃគណៈកម្មាធិការមជ្ឈិម រួមទាំងសមាជិកនៃគណៈ

អចិន្ត្រៃយ៍បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាដែលនៅក្រោមបន្ទាប់ផង និងសំដៅទៅលើកម្មាភិបាលនៃមន្ទីរសន្តិសុខ ស-២១ផង ។

អនុស្សរណៈនោះបានរៀបរាប់ឈ្មោះអតីតសមាជិក អចិន្ត្រៃយ៍ទាំងបួនរូបដូចជា ប៉ុល ពត, នួន ជា, ម៉ុក និង អៀង សារី ហើយក៏បានកំណត់អត្តសញ្ញាណមនុស្សប្រាំបីនាក់ទៀតដែលបានស្គាល់ ឬក៏ជាអតីតសមាជិកគណៈកម្មាធិការមជ្ឈិមបក្សដោយមិនដឹងថានៅរស់ឬក៏ស្លាប់មានដូចជា : ខៀវ សំផន, កែ ពក, សំ ប៊ិត, កែ មុត ហៅ មាស មុត, សៅ ម៉េត ហៅ ស៊ូ ម៉េត, ទើត ហៅ យឹម ទិត, សូ សារឿន ហៅ សៅ សារឿន និង ខាត់ វ៉ែន។ អនុស្សរណៈនោះក៏បានរាយឈ្មោះកម្មាភិបាលរបស់មន្ទីរស-២១ចំនួនប្រាំនាក់ទៀត ទោះបីមិនដឹងថានៅរស់ឬក៏ស្លាប់ ដោយរាប់ចាប់ពី កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច ដែលត្រូវបានស្គាល់ថា ជាប្រធាន។ ក្រោយមកទើបដឹងថាមនុស្សដែលរាយនៅក្នុងអនុស្សរណៈនោះជាច្រើននាក់បានស្លាប់ទៅហើយ រួមមាន សូ សារឿន និង វ៉ែន ជាដើម ។

ការដែលលេចឡើងនៃកិច្ចព្រមព្រៀងរបស់សហនាយក រដ្ឋមន្ត្រីទាំងពីរទាក់ទងទៅនឹងការដាក់ឲ្យទទួលខុសត្រូវបង្កឲ្យមានភាពចម្រូងចម្រាសរវាងសហនាយករដ្ឋមន្ត្រីទាំងពីរ ដែលបន្តរហូតដល់ច្រើនខែត្រង់ចំណុចថាតើភាគីមួយណាដែលនិងមានប្រៀបលើតុលាការចម្រុះនេះ ។ ប៉ុន្តែភាពចម្រូងចម្រាសនេះក៏ទាក់ទងទៅនឹងការចោទប្រកាន់គ្នាទៅវិញទៅមកត្រង់ថា ភាគីសហនាយករដ្ឋមន្ត្រីទាំងពីរមានគម្រោងនិងយកសម្ព័ន្ធភាពដែលជាខ្មែរក្រហមដើម្បីរួបរួមជាកម្លាំងយោធាដើម្បីប្រឆាំងគ្នាទៅវិញទៅមក ។ នៅថ្ងៃទី៤ ខែកក្កដា ឆ្នាំ១៩៩៧ ការប្រឈមមុខដាក់គ្នាបានផ្ទុះឡើងនៅក្នុងរដ្ឋប្រហារមួយរវាងនាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន និងសម្តេច នរោត្តម រណឫទ្ធិ បន្ទាប់ពីកងទ័ពដែលស្មោះត្រង់នឹងទ្រង់ នរោត្តម រណឫទ្ធិ ប្រកែកមិនព្រមដកអាវុធដែលទាមទារដោយកងទ័ពរបស់នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន។ ហេតុការណ៍ក្រោយរដ្ឋប្រហារ និងការត្រៀមក្នុងការរៀបចំការបោះឆ្នោត ដែលគណបក្សប្រជាជនកម្ពុជាដើម្បីប្រឆាំងនិងគណបក្សហ៊្វុនស៊ិនប៉ិច គឺជាហេតុការណ៍ដ៏សំខាន់សម្រាប់គណបក្សទាំងពីនិងអង្គការសហប្រជាជាតិនៅកម្ពុជា ។ ប៉ុន្តែ កិច្ចខំប្រឹងប្រែងរបស់គណបក្សប្រជាជនកម្ពុជាក្នុងការផ្តួលរំលំចលនាខ្មែរក្រហម រួមទាំងតាមរយៈការផ្តាច់ខ្លួនរបស់ខ្មែរក្រហម និងក្រុមក្បាលរឹងដើម្បីចុះចូលជាមួយរដ្ឋាភិបាលនៅតែបន្តស្របពេលជាមួយ និងការងារដែលចេះតែទៅមុខរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ ដើម្បីនាំទៅរកការទទួលខុសត្រូវពីបទឧក្រិដ្ឋទាំងឡាយ ដែលបានប្រព្រឹត្តក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ។

ក្នុងខែមិនា ឆ្នាំ១៩៩៨ មានផ្ទុះហេតុការណ៍មួយនៅអន្លង់វែង ដែលធ្វើឲ្យ តាម៉ុក ចេញពីអំណាចពីទីបញ្ជាការកងទ័ពរបស់គាត់ដែលបង្កឡើងដោយកងទ័ពដែលស្មោះនិង កែ ពក ដែលជាអតីតសមាជិកគណៈកម្មាធិការមជ្ឈិមរបស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ហើយក៏ជាអ្នកដែលមានឈ្មោះនៅក្នុងបញ្ជីរបស់នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន ក្នុងចំណោមឈ្មោះទាំងប្រាំបីនាក់ដែលនឹងត្រូវយកទៅកាត់ទោស ។ ពេលនេះ កែ ពក ក្លាយជាអតីតកម្មាភិបាលជាន់ខ្ពស់បំផុតម្នាក់របស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ដែលបាន "ផ្តាច់ខ្លួនចេញ"បន្ទាប់ពី អៀង សារី ។ នៅថ្ងៃទី២៦ ខែមិនា កែ ពក និង ហ៊ុន សែន បានចេញសេចក្តីថ្លែងការណ៍ស្របគ្នាមួយ ។ កាលនោះ កែ ពក បានប្រកាសខ្លួនឯងថា "ប្រឆាំងចំពោះមេឃាតករក្បាលរឹង ប៉ុល ពត, តាម៉ុក, ខៀវ សំផន និង នួន ជា ។ កែ ពក បន្តទៀតថា គាត់បានបំបែកខ្លួនចេញពីការ"គ្រប់គ្រង ការដឹកនាំ និងការបញ្ជា"របស់មេខ្មែរក្រហមក្បាលរឹងទាំងអស់នោះ ហើយគាត់ចង់រួបរួមជាមួយរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាវិញ ។ កែ ពក បានអំពាវនាវដល់ ហ៊ុន សែន "សូម...មេត្តាទទួលស្គាល់"ការផ្តាច់ខ្លួនរបស់គាត់ និងអនុញ្ញាតឲ្យគាត់"រួបរួមក្នុងសង្គមជាតិដូច" អៀង សារី ដែរ ។ ហ៊ុន សែន បានឆ្លើយតបដោយស្វាគមន៍"យ៉ាងកក់ក្តៅ រំជួលចិត្ត និងសប្បាយរីករាយ" ដល់ស្មារតីស្រលាញ់សន្តិភាពនិងស្នេហាជាតិរបស់ កែ ពក ហើយ"ការសម្រេចចិត្តត្រូវរបស់ កែ ពក នេះនឹងរួមចំណែកក្នុងការបង្រួបបង្រួមជាតិ" ។ ហ៊ុន សែន បានផ្តល់ការ"ធានា"ដល់ កែ ពក ក្នុងការទទួលបាននូវភាពរីករាយនៃ"សិទ្ធិនយោបាយនិងផលប្រយោជន៍ផ្សេងទៀតដែលពលរដ្ឋកម្ពុជា សាមញ្ញមានដោយគ្មានការរើសអើងអ្វីទាំងអស់" ហើយ ហ៊ុន សែន បានសន្យាជាមួយ កែ ពក ថានិងបញ្ចូលគាត់ទៅក្នុង កងយោធពលខេមរភូមិន្ទ ។

នៅពេលដែល តាម៉ុក គេចខ្លួនពីអន្លង់វែងទៅទិសខាងជើង ប៉ុល ពត ដែលកំពុងតែនៅក្រោមការឃុំខ្លួនរបស់ តាម៉ុក បានស្លាប់ ។ ក្រោយមកបន្ទាប់ពីកម្មាភិបាលជាន់ខ្ពស់បំផុតទីពីរ ក្នុងថ្នាក់ដឹកនាំបានចុះចាញ់រាជរដ្ឋាភិបាលជាមួយនឹងកងទ័ពជាច្រើននាក់ក្នុងចន្លោះខែខសភា និងដើមខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៩៨ តាម៉ុក, នួន ជា និង ខៀវ សំផន ត្រូវរាយការណ៍មកថាកំពុងស្ថិតនៅក្នុងការដាក់ឃុំឲ្យនៅក្នុងផ្ទះខណៈពេលដែលបេសកជនរបស់រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាស្វែងរកការចរចាជាមួយថ្នាក់ដឹកនាំទាំងអស់នោះដើម្បីឲ្យទទួលយកនូវការចុះចាញ់ ។ បន្ទាប់ពីនាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន ធានាអះអាងជា"ឯកជន"ចំពោះ នួន ជា និង ខៀវ សំផន ថា នឹងមិនយកទៅកាត់ទោសជាអន្តរជាតិ ហើយប្រសិនបើជាអ្នកទាំងពីរនេះត្រូវកាត់ទោសដោយតុលាការក្នុងស្រុកអ្នកទាំងពីរនេះនឹងត្រូវទទួលបានការលើកលែងទោស អ្នកឃ្លាំមើលការខុសត្រូវដែលជាជនជាតិថៃ បាននាំ នួន ជា និង ខៀវ សំផន ទៅប៉ៃលិន

ជាកន្លែងដែល អៀង សារី តាំងនៅតាំងពីគាត់ទទួលបាននូវការលើកលែងទោស និងអភ័យទោសតាំងពីឆ្នាំ១៩៩៦មក ។

ការចរចាចុងក្រោយរវាងនាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន និង នួន ជា និង ខៀវ សំផន បណ្ដាលឲ្យមានការប្រកាសដំណឹងមួយ នៅថ្ងៃទី២៥ ខែធ្នូថា នួន ជា និង ខៀវ សំផន សុខចិត្តចុះចាញ់ដោយ«គ្មានលក្ខខណ្ឌ» ។ នៅក្នុងលិខិតដែលបានផ្ញើទៅកាន់នាយករដ្ឋមន្ត្រីនៅថ្ងៃនោះ នួន ជា និង ខៀវ សំផន បានស្នើសុំត្រឹមតែ«ដើម្បីរស់នៅដូចប្រជាជនធម្មតា» ។ នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានឆ្លើយតបដោយបញ្ជាក់អំពី«ការស្វាគមន៍ដោយកក់ក្ដៅជាទីបំផុត»ដល់អ្នកទាំងពីរ ហើយក៏ថ្លែងអំណរគុណដល់អ្នកទាំងពីរ ដែលមាន«ឆន្ទៈដ៏មានតម្លៃដើម្បីបញ្ចប់សង្គ្រាម និងស្វែងរកសន្តិភាព ការបង្រួបបង្រួមជាតិ និងរួបរួមជាតិ» ហើយនាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន ជូនពរដល់អ្នកទាំងពីរឲ្យ«មានអាយុ វណ្ណៈ សុខៈ ពលៈ និងបដិភាណៈ» ប៉ុន្តែនាយករដ្ឋមន្ត្រីមិនបានផ្ដល់អ្វីផ្សេងទៀតដល់អ្នកទាំងពីរទេ ។ ប្រហែលជាធ្វើឲ្យប្រាកដម្ដងទៀតថា ខ្លួនមិនស្ថិតនៅក្នុងការចាប់ខ្លួនទេនោះ នួន ជា និង ខៀវ សំផន បានយល់ព្រមមកភ្នំពេញដើម្បីជួបប្រជុំជាមួយនាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន ។ ក្នុងជំនួបនេះហើយដែលនាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន ប្រកាសនៅថ្ងៃទី២៨ ខែធ្នូ ថា កម្ពុជាគួរតែ«ជីកកប់អតីតកាល»តាមបំណងរបស់ នួន ជា និង ខៀវ សំផន ។ ពេលនេះនៅសល់តែ តាម៉ុក ម្នាក់គត់ក្នុងចំណោមជនសង្ស័យទាំងប្រាំបីដែលមាននៅក្នុងបញ្ជីដើម ដែលជាថ្នាក់ដឹកនាំនៅរស់ និងកំពុងគេចខ្លួន ហើយមេបញ្ជាការរង របស់គណបក្សប្រជាជនកម្ពុជាបានប្រកាសថា តាម៉ុក គួរតែ«ទទួលខុសត្រូវតែម្នាក់ឯងគត់ពីបទអំពើប្រល័យពូជសាសន៍»នៃរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។

នៅថ្ងៃទី៩ ខែមករា ឆ្នាំ១៩៩៩ វិទ្យុរបស់រាជរដ្ឋាភិបាល កម្ពុជាបានផ្សាយថា តាម៉ុក និងមិនមានឱកាសគេចពីការ«កាត់ទោស»បានទេ ហើយ ម៉ុក នឹងមិនមានជោគវាសនាដូច នួន ជា និង ខៀវ សំផន ឡើយ ។ នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន នៅតែប្រកាន់ជំហរយ៉ាងមាំថា គាត់នឹង«មិនទទួលការចុះចាញ់»របស់ ម៉ុក ឡើយ ។ ការព្យាយាមរបស់ ម៉ុក ក្នុងការចរចាជាមួយរដ្ឋាភិបាលជារឿងលែងបានការហើយ ។ បន្ទាប់ពីការធ្វើសមាហរណកម្មចុងក្រោយនៃក្រុមមេបញ្ជាការចូលក្នុងរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាដែលនៅសេសសល់ក្នុងខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ១៩៩៩ តាម៉ុក នៅតែគេចខ្លួន ហើយរដ្ឋមន្ត្រីការពារជាតិរបស់រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាបានគូសបញ្ជាក់ថា «គ្មានឱកាសនឹងវាយមកលើរដ្ឋាភិបាលទៀតបានទេ» ។ យោធាកម្ពុជាចាប់ផ្ដើមនិយាយឡើងវិញពីកិច្ចប្រតិបត្តិការក្នុងការនាំយក ម៉ុក ទៅកាត់ទោសដោយប្រើ«នុយដើម្បីចាប់ត្រី» ដើម្បីនាំទៅរកការចាប់ខ្លួនគាត់ ។ នៅថ្ងៃទី៦ ខែមិនា នៅពេលដែល ម៉ុក ព្យាយាមបន្ត«ការចរចាទាក់ទងនឹងលក្ខខណ្ឌនៃការចុះចាញ់ឧត្ដមសេនីយ៍ ជាន់ខ្ពស់ម្នាក់របស់កង

យោធពលខេមរភូមិន្ទបានប្រកាសថា ម៉ុក កំពុងស្ថិតនៅក្នុងការឃុំខ្លួននៅថ្ងៃនោះ «នៅពេលដែលគាត់កំពុងព្យាយាមឆ្លងព្រំដែនពីប្រទេសថៃទៅកាន់ប្រទេសកម្ពុជា» ។ ម៉ុក ត្រូវបានចាប់ខ្លួនដោយសារតែមានកិច្ចព្រមព្រៀងជាមួយកងយោធាថៃដែលបានផ្តល់ការជ្រកកោនដល់ ម៉ុក នៅក្នុងទឹកដីថៃ ។ ទូរទស្សន៍របស់រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាបានរាយការណ៍ថា ការចាប់ខ្លួននោះ«ត្រូវបានធ្វើឡើងក្រោមបញ្ជារបស់នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន» ហើយថា «ពិរុទ្ធជន»ត្រូវបាននាំយកទៅភ្នំពេញដើម្បីឃុំឃាំង ។

ក្នុងខែមិនា ឆ្នាំ១៩៩៩ អតីតប្រធានមន្ទីរស-២១ បានចូលរួមជាមួយ ម៉ុក នៅក្នុងមន្ទីរឃុំឃាំងដែរ ។ ក្នុងខែមេសា ឆ្នាំ១៩៩៩ ឌុច ចេញបង្ហាញខ្លួនពីអ្វីដែលគេមិនសូវស្គាល់ដើម្បីនិយាយទៅកាន់អ្នកសារព័ត៌មានអន្តរជាតិ ។ នៅក្នុងការកត់សម្គាល់ដំបូងដែលបានបោះពុម្ពផ្សាយ ឌុច បានចោទ នួន ជា និង ម៉ុក ក្នុងការទទួលខុសត្រូវក្នុងការសម្លាប់ប្រជាជនកម្ពុជា ។ ភ្លាមៗនោះដែរ នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន បានប្រកាសថា គាត់បានចេញបទបញ្ជាថា ឌុច គួរតែនាំទៅតុលាការដើម្បីធ្វើជាសាក្សី ។ នៅថ្ងៃទី៧ ខែឧសភា អ្នកនាំពាក្យរដ្ឋាភិបាលបាននិយាយថា ឌុច ត្រូវបានដាក់ក្រោមការឃុំខ្លួនដ៏សុវត្ថិភាព ដើម្បី«ទុកជាសាក្សីសំខាន់មួយសម្រាប់សវនាការមេដឹកនាំខ្មែរក្រហម» ។ នៅថ្ងៃទី៩ ខែឧសភា ឌុច ត្រូវបាននាំទៅភ្នំពេញតាមឧទ្ធម្ភាគចក្រ ហើយត្រូវបានដាក់បន្ទប់រួមគ្នាជាមួយ តាម៉ុក ក្រោយមក ឌុច ត្រូវបានចោទប្រកាន់ក្រោមមាត្រា៣នៃច្បាប់ដាក់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យឲ្យនៅក្រៅច្បាប់កាលពីឆ្នាំ១៩៩៤ ។

-ចប់-